

Міністерство освіти і науки України
Інститут модернізації змісту освіти
Інститут мовознавства імені О. О. Потебні НАН України
Український мовно-інформаційний фонд НАН України
Київський університет імені Бориса Грінченка
Львівський національний університет імені Івана Франка
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
Донецький національний університет імені Василя Стуса
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

МЕТОДОЛОГІЯ ТА ІСТОРІОГРАФІЯ МОВОЗНАВСТВА

*Матеріали ІХ науково-практичної
Інтернет-конференції*

Слов'янськ – Дніпро, 19–20 жовтня 2022 року

Слов'янськ – Дніпро
2022

УДК 81
М 437

Рецензенти: *Т. М. Корольова*, доктор філологічних наук, професор (Одеса); *Л. О. Кудрявцева*, доктор філологічних наук, професор (Київ).

Редакційна колегія:

В. А. Глущенко (відповідальний редактор), доктор філологічних наук, професор (Слов'янськ); *О. Л. Біличенко* (заступник відповідального редактора), доктор наук із соціальних комунікацій, професор (Слов'янськ); *Н. М. Маторіна* (відповідальний секретар; науковий редактор; укладач), кандидат філологічних наук, доцент (Слов'янськ); *Ф. С. Бацевич*, доктор філологічних наук, професор (Львів); *В. М. Бріцин*, доктор філологічних наук, професор (Київ); *І. Р. Буніятова*, доктор філологічних наук, професор (Київ); *М. О. Вінтонів*, доктор філологічних наук, професор (Київ); *К. Ю. Голобородько*, доктор філологічних наук, професор (Харків); *Л. П. Іванова*, доктор філологічних наук, професор (Київ); *А. П. Загнітко*, доктор філологічних наук, професор, член-кореспондент НАН України (Вінниця); *І. М. Казаков*, кандидат філологічних наук, доцент (Слов'янськ); *А. М. Науменко*, доктор філологічних наук, професор (Миколаїв); *Н. П. Нікітіна*, кандидат педагогічних наук, доцент (Слов'янськ); *Н. І. Овчаренко*, кандидат філологічних наук, доцент (Слов'янськ); *С. О. Омельченко*, доктор педагогічних наук, професор (Слов'янськ); *А. С. Орел*, кандидат філологічних наук, доцент (Слов'янськ); *А. А. Рубан*, кандидат філологічних наук, доцент (Слов'янськ); *С. М. Швидкий*, доктор історичних наук, професор (Слов'янськ); *В. А. Широков*, доктор технічних наук, академік НАН України (Київ).

М 437 **Методологія та історіографія мовознавства:** збірник тез ІХ науково-практичної Інтернет-конференції. Слов'янськ – Дніпро: ДДПУ, 2022. 90 с.

У збірнику представлено результати наукових досліджень учених, викладачів, докторантів та аспірантів навчальних закладів, педагогів-практиків, які вивчають актуальні питання методології та історіографії мовознавства, проблеми методики викладання мови в педагогічних закладах вищої освіти і загальноосвітніх закладах.

Матеріали збірника будуть корисні для науковців, викладачів, студентів педагогічних закладів вищої освіти, практичних працівників системи освіти.

УДК 81

© Н. М. Маторіна, 2022 (укладання)

ОРГКОМІТЕТ

Організатори конференції

Міністерство освіти і науки України,
Інститут модернізації змісту освіти,
Інститут мовознавства імені О. О. Потебні НАН України,
Український мовно-інформаційний фонд НАН України,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
Чорноморський національний університет імені Петра Могили,
Харківський національний педагогічний університет імені
Г. С. Сковороди,
Донецький національний університет імені Василя Стуса,
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Склад оргкомітету

*Голова оргкомітету: **Омельченко Світлана Олександрівна**, доктор педагогічних наук, професор, ректор ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».*

*Заступник голови: **Глущенко Володимир Андрійович**, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри германської та слов'янської філології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».*

Члени оргкомітету:

***Бацевич Флорій Сергійович**, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри загального мовознавства Львівського національного університету імені Івана Франка;*

***Біличенко Ольга Леонідівна**, доктор наук із соціальних комунікацій, професор, завідувач кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»;*

***Бріцин Віктор Михайлович**, доктор філологічних наук, професор, головний науковий співробітник Інституту мовознавства імені О. О. Потебні НАН України, голова Наукової координаційної ради «Закономірності розвитку мов і практика мовної діяльності»;*

***Буніятова Ізабелла Рафаїлівна**, доктор філологічних наук, професор кафедри германської філології Інституту філології Київського університету імені Бориса Грінченка;*

Голобородько Костянтин Юрійович, доктор філологічних наук, професор, декан українського мовно-літературного факультету імені Г. Ф. Квітки-Основ'яненка Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди;

Загнітко Анатолій Панасович, доктор філологічних наук, професор, член-кореспондент НАН України, завідувач кафедри загального та прикладного мовознавства і слов'янської філології, декан філологічного факультету Донецького національного університету імені Василя Стуса (м. Вінниця);

Маторіна Наталя Михайлівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської та слов'янської філології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (відповідальний секретар; науковий редактор; укладач); докторантка кафедри полоністики та перекладу Волинського національного університету імені Лесі Українки (м. Луцьк).

Науменко Анатолій Максимович, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та практики перекладу з німецької мови Інституту філології Чорноморського національного університету імені Петра Могили;

Овчаренко Наталія Іванівна, кандидат філологічних наук, доцент, декан філологічного факультету ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»;

Широков Володимир Анатолійович, доктор технічних наук, академік НАН України, директор Українського мовно-інформаційного фонду НАН України.

ЗМІСТ

ПРО КОНФЕРЕНЦІЇ З АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ МЕТОДОЛОГІЇ ТА ІСТОРИОГРАФІЇ МОВОЗНАВСТВА: замість передмови.....	7
БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК ЗБІРНИКІВ МАТЕРІАЛІВ КОНФЕРЕНЦІЙ.....	9
<i>Ананьян Е. Л.</i> У КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК НАУКОВЦЯ: РОЛЬ ТА МІСЦЕ ЕМПІРИЧНИХ МЕТОДІВ У КВАЛІФІКАЦІЙНОМУ НАВЧАЛЬНО- НАУКОВОМУ ДОСЛІДЖЕННІ З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	12
<i>Біличенко О. Л.</i> МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КОМУНІКАЦІЙНИХ АСПЕКТІВ ЛІТЕРАТУРНОГО ПРОЦЕСУ.....	15
<i>Боцман Ю. О.</i> ДЖЕРЕЛА ПОПОВНЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНОГО ФОНДУ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ.....	20
<i>Глуценко В. А., Каламаж М., Руденко М. Ю.</i> О. О. ПОТЕБНЯ ПРО МОВНИЙ РОЗВИТОК.....	23
<i>Ковальова К. Д., Коротяєва І. Б.</i> ДОСЛІДНИКИ НЕНОРМАТИВНОЇ ЛЕКСИКИ ПРО ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ.....	29
<i>Костюк К. О., Коротяєва І. Б.</i> ЛАКУНАРНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ ЛАКУН ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ.....	31
<i>Кочукова Н. І.</i> МЕТАФОРА В МОВІ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИХ МЕДІА.....	36
<i>Ледняк Ю. В., Ледняк Г. В.</i> ВИВЧЕННЯ МОВИ ОПОВІДАННЯ Ф. ДЮРРЕНМАТТА «КОВБАСА» ЯК ШЛЯХ ДО БІЛЬШ ПОВНОГО ОСЯГНЕННЯ АВТОРСЬКОЇ ДУМКИ.....	39
<i>Лихачова А. В.</i> ПАЛЕОБАЛКАНСЬКІ МОВИ: ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	42

<i>Луценко О. А.</i> ФРАЗЕОЛОГІЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ В ДОСЛІДЖЕННЯХ МОВОЗНАВЦІВ.....	45
<i>Маторін Б. І.</i> МЕТОДИ Й МЕТОДИКИ СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ (лінгводидактичний аспект).....	48
<i>Matorina N. M.</i> ON HISTORIOGRAPHY OF SCHULZ STUDIES.....	52
<i>Орел А. С., Булатова О. Д.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗОВИХ ДІЄСЛІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ.....	58
<i>Орел А. С., Лемєшевська А. С.</i> ЛЕКСИЧНІ ТА ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ ТА МЕТОДИ ЇХНЬОГО ОПРАЦЮВАННЯ.....	61
<i>Осипенко В. Ю.</i> ДИСКУРС І ТЕКСТ: З ІСТОРІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	65
<i>Решетняк О. О., Торопченко О. С.</i> ДО ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАРАТИВІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ.....	70
<i>Рибальченко О. Ю.</i> ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ПОЕТИЧНИХ УГРУПОВАНЬ У ПЕРІОД МІЖВОЄННОГО ДВАДЦЯТИЛІТТЯ.....	72
<i>Рубан А. А., Гришина А. Я.</i> ВИКОРИСТАННЯ СХЕМ-КОНСПЕКТІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ ЯК МЕТОД ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ.....	76
<i>Ямпольська Г. А., Глущенко В. А.</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ОСОБЛИВОСТІ АВТОРСЬКОГО СТИЛЮ В ПЕРЕКЛАДАХ ПОЕЗІЙ Ч. БУКОВСЬКІ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ.....	79
ПРОГРАМА РОБОТИ КОНФЕРЕНЦІЇ.....	83
ВІДОМОСТІ ПРО УЧАСНИКІВ КОНФЕРЕНЦІЇ.....	87

ПРО КОНФЕРЕНЦІЇ З АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ МЕТОДОЛОГІЇ ТА ІСТОРІОГРАФІЇ МОВОЗНАВСТВА:

замість передмови

Кафедра германської та слов'янської філології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ Донецької обл., Україна) започаткувала проведення науково-практичних конференцій з актуальних проблем методології та історіографії мовознавства.

Організаторами конференції в різні роки були: Міністерство освіти і науки України, Інститут модернізації змісту освіти, Інститут мовознавства імені О. О. Потебні НАН України, Український мовно-інформаційний фонд НАН України, Київський університет імені Бориса Грінченка, Львівський національний університет імені Івана Франка, Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Донецький національний університет імені Василя Стуса (м. Вінниця), ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

У 2010 р. проведено Міжнародну науково-практичну конференцію «Методи лінгвістичних досліджень» (18–19 листопада 2010 р., м. Слов'янськ), у 2013 р. – «Методологія та історіографія мовознавства» (23–25 травня 2013 р., м. Слов'янськ).

З 2016 р. кафедра германської та слов'янської філології оголосила про започаткування періодичних (щорічних!) науково-практичних Інтернет-конференцій з актуальних проблем методології та історіографії мовознавства:

2016 р. → «Актуальні проблеми методології та історіографії мовознавства»: науково-практична Інтернет-конференція (м. Слов'янськ, 19–20 жовтня 2016 р.);

2017 р. → «Актуальні проблеми лінгвістичної методології та історіографії як найважливіших галузей науки про мову»: науково-практична Інтернет-конференція (м. Слов'янськ, 18–19 жовтня 2017 р.);

2018 р. → «Методологія та історіографія мовознавства»: V науково-практична Інтернет-конференція (м. Слов'янськ, 24–25 жовтня 2018 р.).

2019 р. → «Методологія та історіографія мовознавства»: VI науково-практична Інтернет-конференція (м. Слов'янськ, 23–24 жовтня 2019 р.).

2020 р. → «Методологія та історіографія мовознавства»: VII науково-практична Інтернет-конференція (м. Слов'янськ, 21–22 жовтня 2020 р.)

2021 р. → «Методологія та історіографія мовознавства»: VIII науково-практична Інтернет-конференція (м. Слов'янськ, 20–21 жовтня 2021 р.)

У 2022 р. проводиться IX науково-практична Інтернет-конференція «Методологія та історіографія мовознавства» (м. Слов'янськ, 19–20 жовтня 2022 р.)

За результатами роботи конференцій у мережі Інтернет публікуються матеріали тез доповідей.

Робочі мови конференції – слов'янські, англійська, німецька.

**БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК
ЗБІРНИКІВ МАТЕРІАЛІВ КОНФЕРЕНЦІЙ**

2010

Методи лінгвістичних досліджень: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Слов'янськ, 18–19 листопада 2010 р.). Слов'янськ: СДПУ, 2010. 262 с.

2013

Методологія та історіографія мовознавства: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Слов'янськ, 23–25 травня 2013 р.). Слов'янськ: ДДПУ, 2013. 380 с.

2016

Актуальні проблеми методології та історіографії мовознавства: матеріали науково-практичної Інтернет-конференції (м. Слов'янськ, 19–20 жовтня 2016 р.). Слов'янськ: ДДПУ, 2016. 148 с.

2017

Актуальні проблеми лінгвістичної методології та історіографії як найважливіших галузей науки про мову: матеріали науково-практичної Інтернет-конференції (м. Слов'янськ, 18–19 жовтня 2017 р.). Слов'янськ: ДДПУ, 2017. 130 с.

2018

Методологія та історіографія мовознавства: матеріали V науково-практичної Інтернет-конференції (м. Слов'янськ, 24–25 жовтня 2018 р.). Слов'янськ: ДДПУ, 2018. 120 с.

2019

Методологія та історіографія мовознавства: матеріали VI науково-практичної Інтернет-конференції (м. Слов'янськ, 23–24 жовтня 2019 р.). Слов'янськ: ДДПУ, 2019. 185 с.

2020

Методологія та історіографія мовознавства: матеріали VII науково-практичної Інтернет-конференції (м. Слов'янськ, 21–22 жовтня 2020 р.). Слов'янськ: ДДПУ, 2020. 116 с.

Методологія та історіографія мовознавства

2021

Методологія та історіографія мовознавства: збірник тез VIII науково-практичної Інтернет-конференції (м. Слов'янськ, 20–21 жовтня 2021 р.). Слов'янськ: ДДПУ, 2021. 177 с.

2022

Методологія та історіографія мовознавства: збірник тез IX науково-практичної Інтернет-конференції (м. Слов'янськ – м. Дніпро, 19–20 жовтня 2022 р.). Слов'янськ – Дніпро: ДДПУ, 2021. 86 с.

*Ананьян Е. Л.
(м. Слов'янськ, Україна)*

**У КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК
НАУКОВЦЯ: РОЛЬ ТА МІСЦЕ ЕМПІРИЧНИХ МЕТОДІВ У
КВАЛІФІКАЦІЙНОМУ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОМУ
ДОСЛІДЖЕННІ З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ**

Сьогодні в умовах динамічного розвитку освіти висувуються нові вимоги до якості освіти, зокрема, універсальності підготовки випускників вищих навчальних закладів. Однією з таких універсалій вважається процес формування і розвитку науково-дослідницьких компетентностей, які є умовою успішної наукової діяльності. Науково-дослідна робота здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Мова і література (англійська)) є ключовою складовою їхньої професійної підготовки, що передбачає навчання студентів методології і методики дослідження, забезпечення опанування лінгвометодичної компетентності, формування стійких та прогресивних орієнтирів в педагогічній діяльності, розвиток раціонального творчого мислення тощо. Для успішного проведення наукового дослідження з методики навчання іноземної мови здобувач має опанувати загальні відомості про методологічні основи наукового пізнання, провідні закономірності, проблеми й протиріччя розвитку науки; усвідомити теоретичні проблеми методики навчання іноземних мов як науки; ознайомитися з основами методології наукового дослідження в галузі навчання іноземних мов; розглядати процес наукового дослідження у контексті розуміння важливості та необхідності його планування, аналізу, вибору найбільш доцільних методів. Саме опанування такими знаннями є умовою успішної самоосвіти майбутнього фахівця, його професійного саморозвитку.

В процесі організації та проведення експериментально-дослідної роботи з методики навчання іноземних мов на особливу увагу заслуговують емпіричні методи. Здобувач має зробити порівняльний аналіз теоретичних та емпіричних методів як основи для проведення дослідження з методики навчання іноземних мов; добре орієнтуватися у типах емпіричних методів-операцій та методів-дій; уміти виявити подібності й відмінності між емпіричними методами-діями та методами-операціями; оцінити місце й роль емпіричних методів-операцій та методів-дій у процесі проведення дослідження з методики навчання іноземних мов та визначити послідовність їхнього використання. Зазначимо, що до емпіричних

методів-операцій відносять ретроспективне вивчення досвіду вітчизняної й зарубіжної школи; спостереження; вимірювання; усне опитування; письмове опитування (анкетування); метод експертних оцінок; тестування. Методи-дії в емпіричних дослідженнях становлять основу безпосередньо практичної частини дослідження в методиці навчання іноземних мов, до них належать: обстеження; моніторинг; вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду; дослідна робота; експеримент [2].

Найбільш інформативним методом експериментального дослідження з методики навчання іноземних мов вважається спостереження або метод систематичного спостереження, оскільки дозволяє побачити всі сторони досліджуваних явищ і процесів, що доступні сприйняттю спостерігача – і безпосередньо, і за допомогою різних приладів. Метод спостереження полягає в свідомому, систематичному та цілеспрямованому сприйнятті, аналізі явищ освітнього процесу та їхньої оцінки на основі заздалегідь розробленого плану з метою вивчення специфічних проявів цих явищ у конкретних умовах та з'ясуванні причин їхнього виникнення.

На думку сучасної дослідниці Т. А. Кокнової, науковість педагогічного спостереження забезпечується дотриманням таких основних вимог: “спостереження повинно проводитися з чітко поставленою метою”; “спостереження повинно проводитися за заздалегідь наміченим, а краще написаним планом, оскільки в плані деталізуються всі питання, за якими необхідно отримати конкретні відповіді”; “кількість досліджуваних ознак повинна бути мінімальною, і вони повинні бути точно визначені”; “спостерігач повинен ретельно передбачити можливості появи помилок спостережень і по можливості попереджати їх” тощо [2, с. 73–74]. Спостереження може бути використано в різних формах. Так, воно може бути *безпосереднім*, оскільки здійснюється самим дослідником, та *непрямим*, коли дослідник узагальнює дані, що було отримано від інших осіб. Також спостереження може бути представлено як *просте* (звичайне), що фіксує події нібито ззовні, та *співучасне* (включене), коли дослідник, вживаючись у середовище, аналізує події начебто «зсередини» [1]. Сучасний науковець Н. В. Вайдич підкреслює, що “спостереження – процес складний: можна дивитись, але не побачити, спостерігати одне явище, а помітити інше. В педагогіці спостереження перетворюється на справжнє мистецтво” [1]. Спостереження у експериментальному дослідженні може бути задіяно як цілком самостійний метод, але частіше використовується спільно з будь-яким іншим, наприклад, бесідою або інтерв'ю.

Спостереження охоплює елементи теоретичного мислення (задум, методичні прийоми осмислення і контроль результатів), а також кількісні

та якісні методи їх аналізу. Методика спостереження передбачає: по-перше, вибір ситуації та об'єкта, узагальнення теоретичних уявлень про них, конкретизацію цілей; по-друге, побудову програми спостереження (з'ясування ознак явища, що підлягає спостереженню), визначення одиниць спостереження, способу і форми фіксації результатів (запис, протокол, таблиці, фото-, аудіо-, відеореєстрація); по-третє, опис способу обробки отриманих даних.

Перевагами спостереження як емпіричного методу-операцій є можливість вивчати явище в цілому, в динаміці, в природному функціонуванні реальних зв'язків і проявів водночас; проводити фіксацію педагогічних подій в момент їх перебігу; одержати інформацію про деталі освітнього процесу, які не вдається одержати іншими методами дослідження. До числа недоліків спостереження відносять: суб'єктивізм в оцінці освітнього процесу та недоступність інформації про мотиви діяльності; емоційний стан учасників експерименту; ефект першого враження; мала вибірка, яка робить отримані дані нерепрезентативними; пасивна позиція самого дослідника тощо.

Як було зазначено вище, до методів-операцій належить *ретроспективне вивчення досвіду*, що передбачає "аналіз навчальних матеріалів і документів (програм загальноосвітніх установ, протоколів методичних комісій, програм-концепцій комунікативної іншомовної освіти, програмно-методичних матеріалів для загальноосвітніх навчальних закладів, текстів контрольних робіт учнів і т. п.), педагогічних поглядів і методичних теорій у світлі цієї проблематики" [2, с. 73]. *Усне* (бесіда, інтерв'ю) та *письмове опитування* (анкетування), усне опитування "має на меті отримання інформації з проведеного дослідження або з певного досліджуваного явища шляхом устанавлення прямих контактів з випробуваними та іншими учасниками експерименту в умовах, що наближаються до природного спілкування", тоді як *письмове опитування* зорієнтовано на "вивчення різних думок учнів або тих, хто навчається, щодо способів і прийомів в оцінках навчання, пропозицій і побажань щодо їх покращення" [2, с. 74–75]. Також до групи методів-операцій належить *метод експертних оцінок*, який є різновидом опитування, пов'язаний із проведенням експертами (провідними фахівцями у галузі методики навчання іноземних мов у закладах загальної середньої освіти) аналізу проблеми з подальшою формалізованою обробкою результатів. Думки та професійний досвід спеціалістів дозволяють об'єктивно та неупереджено оцінити досліджувані явища. Метод *тестування*, запозичений із психології, є емпіричним методом, діагностичною процедурою, що передбачає застосування тестів. Так, в науково-дослідних роботах з методики навчання іноземної мови цей метод може бути використано для

визначення та вимірювання психологічних характеристик мовленнєвої діяльності. У цьому контексті тест розглядається як контрольне завдання, що проводиться в умовах, рівних для всіх учнів.

Отже, методи-операції представлені вище є видами планової емпіричної діяльності, яка спрямована на сприйняття, діагностування і прогнозування досліджуваних явищ та забезпечення перебігу процесу дослідження від визначення мети до отримання результатів. Усвідомлення важливості методів та принципів науково-методичного дослідження дає можливість підвищити рівень методологічної культури здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Мова і література (англійська)), що передбачає оволодіння ними теоретичними основами організації науково-дослідницької діяльності та принципами проведення наукових досліджень саме з методики навчання іноземних мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вайдич Н. В. Педагогічне спостереження. URL: file:///C:/Users/ASUS/Desktop/17.pdf (дата звернення: 12.10.2022)
2. Кокнова Т. А. Методологія лінгвометодичного дослідження: навчальний посібник для магістрантів факультету іноземних мов. Старобільськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2019. 150 с.
3. Юринець В. Є. Методологія наукових досліджень: навч. посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 178 с.

*Біличенко О. Л.
(м. Піза, Італія)*

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КОМУНІКАЦІЙНИХ АСПЕКТІВ ЛІТЕРАТУРНОГО ПРОЦЕСУ

Феномен художньої літератури ставить перед ученими завдання глибокого, усебічного її дослідження в нових соціокультурних умовах із застосуванням методології різних наук. Дослідження художньої літератури як багатопланового явища передбачає застосування широкого арсеналу спеціальних методологічних засобів.

Розгляд художньої літератури з позицій соціокомунікативістики вимагає пошуку й розробки нових методологічних концептуальних основ. Необхідність пошуку нових або своєрідної трансформації старих методологічних засад потребує систематизації та узагальнення відомих

теоретичних положень методології науки.

У комунікативістиці структура й функції художньої літератури розглядаються з позицій системного підходу. Відповідно до цієї концепції виокремлюються три основні функції комунікативного процесу в суспільстві, серед яких збереження і передача наступним поколінням соціокультурного надбання посідає чільне місце. В останніх дослідженнях структурний функціоналізм відіграє роль методу, що розкриває багатозначність текстів як знакових структур. Вивчення соціальної значущості синтетичного рівня комунікації приводить нас до вивчення соціального аспекту культури, оскільки в ній зароджується і формується специфічна комунікативна система – література.

Системний підхід був прийнятий спеціалістами з теорії комунікації не тільки як теоретична основа, але і як основний принцип, знання й метод дослідження. Зважаючи на це комунікативна система розглядається як об'єктивна єдність закономірно пов'язаних один з одним комунікативних предметів, відомостей, а також знань про сутність комунікації. Незважаючи на те що в гуманітарних галузях досліджень принцип системності важко реалізується, системний підхід є основоположним науковим принципом.

Зазначимо, що літературознавча методологія – це наука про методи, які застосовують у пізнаванні літератури. Вона стосується безпосередньо літератури й стикається з дослідженнями, але використовує також і доробок загальної методології. Методологія виступає тою основою, яка об'єднує літературознавчі дослідження з іншими дисциплінами та наукою взагалі, як окремою сферою пізнання й діяльності.

Проте це не виключає дослідження літератури як підсистеми соціальних комунікацій, ланки системи культури, знакового твору, тексту, суспільного чи історичного явища. Усе залежить від того, якому аспектові надається перевага. Гуманітарний (антропологічний) аспект літератури в цих дослідженнях, на думку польської дослідниці Д. Улицької [2], є в цьому ряду інших аспектів надзвичайно істотним. Ігнорування його призводить до викривлень у пізнанні та описі літератури.

Структурний метод, застосований для побудови концептуальної моделі зовнішньої комунікації художньої літератури як соціокультурного поля, базується на уявленнях про текст як структуру, в якій кожен елемент пов'язаний з іншими функціональними відношеннями, а зміна одного з них веде до зміни всього цілого. Розвиток цього методу забезпечили формалізм та структуралізм.

У методологічному плані особливу роль у дослідженні художньої літератури відіграв інформаційно-семіотичний підхід. У межах цього підходу текст розглядається як об'єкт реального світу, як феномен

культури, що формує ідеї та уявлення людей. Семіотичний підхід апелює до внутрішнього погляду письменника, його героїв та читацької аудиторії. Це сприяє реконструкції моделей ціннісних орієнтацій згаданих суб'єктів у контексті культурних зразків свого часу незалежно від того, що ми розглядаємо – «високу» літературу або продукт масового вжитку.

Системно-діяльнісний підхід є загальнонауковою методологією вивчення об'єкта дослідження і який набув значного поширення в сучасних наукових розробках. Зазначений підхід указує на певний компонентний склад людської діяльності. Серед найсуттєвіших її компонентів виступають: потреба – суб'єкт – об'єкт – процеси – умови – результат, що створює можливість комплексно дослідити будь-яку сферу людської діяльності.

Плідним є також пізнавальний або когнітивний принцип, якого потребує дослідження інформаційно-когнітивної динаміки суспільства та художньої літератури як його підсистеми. Цей принцип пов'язаний із загальнофілософською теорією пізнання і є методологічною базою для багатьох наук.

Метод моделювання зарекомендував себе як ефективний засіб виявлення суттєвих ознак явищ та процесів за допомогою моделі (концептуальної, вербальної). Зазначимо, що під моделлю розуміють уявну або матеріальну систему, яка, відображаючи або відтворюючи об'єкт дослідження, може замінити його так, що її вивчення дає нову інформацію про цей об'єкт.

Цікавою є теорія рівнів у творах мистецтва, яку розвивав німецький філософ М. Гартман [1, с. 157]. Основним для його теоретичних побудов було розрізнення переднього і другого «планів» художніх творів на відміну від переднього плану, який включає в себе, зокрема у творах літератури, зображення світу, людини, має чуттєвий характер і він реальний, задній план художніх творів, їхній духовний зміст, їхнє значення – ірреальні. Вони не пов'язані з матеріальною дійсністю, існують самостійно. Передній план твору представляє собою тільки свого роду рамку для різних прошарків його позареального змісту. У літературному творі М. Гартман нараховував до семи таких рівнів.

Оскільки художня література здійснює вплив на соціум, логічно застосовувати соціально комунікаційний підхід. Цікаві можливості надає саме він, оскільки заснований на розумінні соціальної комунікації як руху смислів культури в соціальному часі й просторі.

Його сутність полягає, за визначенням В. Різуна у фіксації, моніторингу, описі, аналізі та інтерпретації даних у системі понять соціально-комунікаційного інжинірингу, тобто дослідження з погляду того, чи здійснює об'єкт дослідження на соціум той вплив, який

технологічно закладався, і як соціум відреагував на об'єкт впливу [3, с. 17].

Дослідження комунікаційних об'єктів у соціальному вимірі обов'язково включає:

1) фіксацію досліджуваного об'єкта у природній для нього системі суспільних координат (зв'язок із соціальною групою, фахом, віком, освітою, переконаннями, вірою тощо);

2) спостереження за досліджуваним об'єктом в соціальних умовах;

3) експериментування з досліджуваним об'єктом у реальних або лабораторно відтворених соціальних умовах;

4) опис результатів спостережень чи експериментів відносно соціально заданих параметрів;

5) аналіз результатів досліджень у соціально заданому контексті;

б) соціально зорієнтована інтерпретація результатів аналізу.

Соціально-комунікаційний підхід до тематики видань передбачає не просто опис змісту цієї тематики, а дослідження функціонування її в соціумі, впливі на соціум, залежності від соціуму, оскільки соціально-комунікаційна парадигма принципів дослідження явищ обов'язково охоплює:

1) вивчення явищ у контексті суспільної взаємодії суб'єктів спілкування;

2) визначення функціонального статусу явища в цьому контексті взаємодії;

3) визначення залежності явища від мети, завдань і характеру суспільної взаємодії;

4) фіксацію досліджуваного об'єкта в природній для нього системі суспільних координат (зв'язок із соціальною групою, фахом, віком, освітою, переконаннями, вірою);

5) спостереження за досліджуваним об'єктом у соціальних умовах.

В. Різун, порівнюючи філологічний та соціально-комунікаційний підходи до вивчення тексту, зазначав, що перший передбачає виділення насамперед засобів образності, а другий – дослідження виділених філологами засобів образності в соціальному вимірі, тобто з погляду того, як ті засоби залежать від соціальних потреб, цілей, завдань соціально-комунікаційного інституту, як вони впливатимуть на конкретні соціальні категорії читачів, чи зумовлені ці засоби конкретною соціально-комунікаційною технологією, тобто чи є вони технологічними засобами, чи входять ці засоби в перелік засобів конкретного соціально-комунікаційного інституту [3].

Методологія традиційно займається систематикою наук. У цій систематиці наука про літературу традиційно належить до так званих гуманітарних наук. Зазвичай знаками, текстом, дискурсами займалося

літературознавство, яке належить до групи наук про людину, що вивчають її діяльність та її витвори.

Знання про художню літературу без застосування соціально-комунікаційного підходу буде неповним, оскільки без цих знань неможливо зрозуміти й пізнати ті особливі соціальні зв'язки, які встановлюються в літературі із суспільством. Дослідження художньої літератури в контексті соціально-комунікаційного підходу дозволяє оцінити твори літератури з погляду того, наскільки вони вплинуть на соціум. Саме соціально-комунікаційний підхід дає змогу представити і внутрішню комунікаційну структуру, і зовнішні комунікаційні зв'язки твору художньої літератури, що свідчить про соціально-комунікаційну природу художньої літератури та її роль як підсистеми соціальних комунікацій.

Сучасний підхід, що передбачає включення вітчизняної літератури в спільний мультимедійний простір культури постмодерну, висуває основне питання – необхідність інтегрованого міждисциплінарного комплексного підходу до вивчення специфіки функціонування художнього тексту в загальнокомунікаційній системі.

Навіть літературознавчі дослідження підкреслюють необхідність іншого підходу до зазначених проблем, зокрема, застосування соціально-комунікаційного, який заснований на розумінні соціальної комунікації як руху смислів культури, надає цікаві можливості для дослідження інформаційного потенціалу літературних творів.

Отже, міждисциплінарний комплексний підхід представляється найбільш відповідним дослідженню місця творів художньої літератури в соціально-комунікаційній структурі суспільства.

Взаємопроникнення методик різних галузей наукового знання пов'язане з формуванням нової культурної та наукової парадигми, заснованої на філософії діалогічного взаємопроникнення хаосу й космосу. Є значна кількість прикладів утвердження цієї парадигми: від теорії деконструкції Ж. Дерріди до інформаційної теорії «дивних тяжінь».

Виходячи з методологічних основ нашого дослідження, ми можемо відповісти на запитання про сутність художньої літератури в системі соціальних комунікацій, про ідею художньої літератури як підсистеми соціальних комунікацій і твори художньої літератури як канали передачі інформації та знання, еволюцію художньої літератури в комунікаційному просторі суспільства, що й становить наукову концепцію дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гартман Н. Эстетика. Киев: Ника – Центр, 2004. 640 с.
2. Література. Теорія. Методологія. Киев: Вид. дім «Києво-

Могилянська академія», 2008. 544 с.

3. Різун В. В. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій. *Світ соціальних комунікацій* : науковий журнал. Київ: КиМУ, ДонНУ, 2011. Т. 1. С. 7 – 11.

Боцман Ю. О.
(м. Слов'янськ, Україна)

ДЖЕРЕЛА ПОПОВНЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНОГО ФОНДУ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри германської та слов'янської філології ДВНЗ «ДДПУ»
Г. І. Капніна

Фразеологізми мають образну основу відображення світу, що включає в себе історичні та міфологічні події, релігійні та етнічні пізнання представниками певного етносу різних явищ: природних, соціокультурних. Саме людина стоїть у витоків фразеологізмів, адже велика кількість фразеологічних одиниць пов'язана із різноманітними сферами діяльності людини.

Їх завданням є фіксування досвіду різних явищ світу, а також реальне оцінне ставлення до них – як позитивне, так і негативне. Все це робить мову більш збагаченою на емоційну забарвленість та експресію [1, с. 302 –304].

Усталені вирази німецької мови можна розглядати у лінгвокраїнознавчому плані, адже саме в такому плані вони становлять найбільший інтерес вивчення. Він розкриває різноманітну інформацію про побут, етику, мораль та історію німецького народу. Однак вивчення фразеологічних одиниць іноземної мови є досить проблематичним, як і спілкування з носіями мови в процесі міжкультурної комунікації.

Вчені та дослідники вирізняють корінні ідіоми з паралельним виникнення в різних мовах та запозичені з калькуванням фразеологізмів. Останнє є неминучим фактором утворення мови. Найбільш впливовими є споріднені мови. Але головною причиною запозичення є посилення культурних зав'язків між віддаленими мовами, саме тому виникнення стійких виразів можна спостерігати з іншомовної культури. Все це зображує національну своєрідність німецького етносу, його культуру,

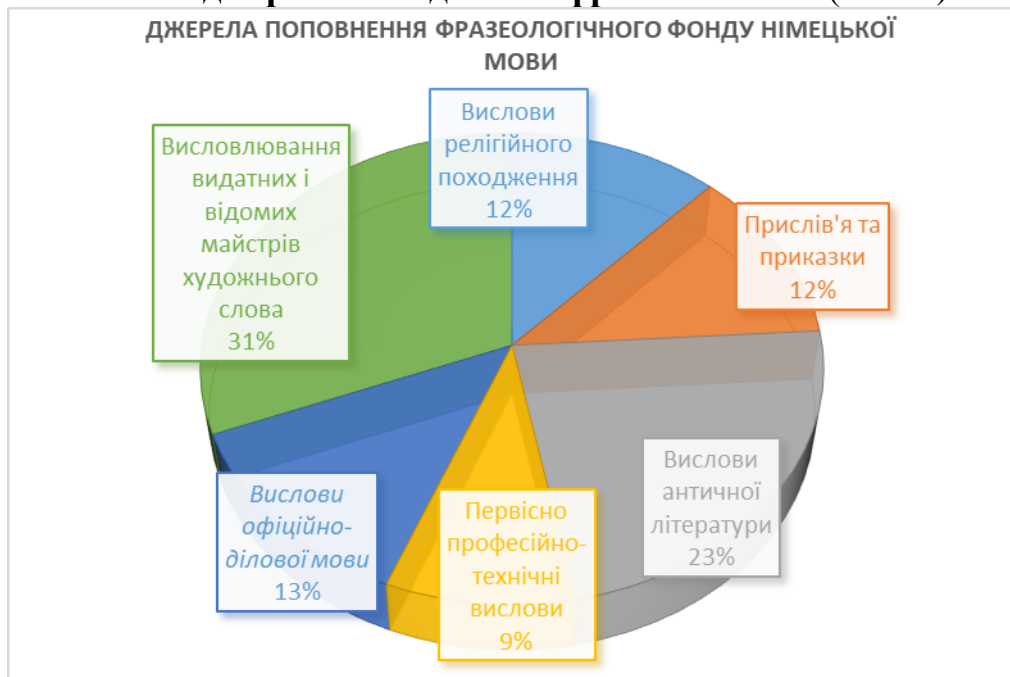
принципи та традиції, побут та вірування, літературу та фольклор. Саме звідси й беруть початок джерела походження фразеологічних одиниць.

Важливо відзначити, що вивчення ідіом не зупиняється і сьогодні. Все більше різноманітних фразеологічних одиниць з'являються в різних сферах життя, відображають нові події. Дослідження виникнення стійких виразів утворили низку чинників. Одні виникли під впливом літературного або музичного мистецтва: *Tanz nicht nach der Frau Pfeife* або *Wer nach der Frau Pfeife tanzt, der bricht sich das Schienbein*. Інші утворились разом із повір'ям та звичаями: *Eine Frau hat während der Ehe nichts als den blauen Himmel und den Spinnrocken*. Суспільний устрій також знайшов своє відображення: *Frauen und Katzen gehören ins Haus; Das Weib und der Ofen sollen zuhause bleiben*.

У фразеологічному складі сучасної німецької мови є група фразеологізмів, що походить від старих традицій та звичаїв, які збереглися в народі.

Велика частина стійких виразів походить від історичних подій. Наприклад, крилатий вираз *Coteletten werden umso besser, je mehr man sie klopft* пов'язаний з періодом до 1900 р., коли в Німеччині діяв закон, у якому йшлося про застосування сили чоловіком задля дисциплінування жінки. Такі фактори, як географічне розташування, економічна та політична ситуації, клімат та інші грають важливу роль у встановленні джерел фразеологічних одиниць.

Основні джерела походження фразеологізмів (мал. 1)

Мал. 1. Джерела поповнення фразеологічного фонду німецької мови

- Вислови релігійного походження

Біблія – один з основних інструментів творення культури в історії європейської та світової цивілізації. Фразеологізми з таким походженням відрізняються від інших завдяки образності думки та мови, до якої входять застарілі слова.

Наприклад фразеологічна одиниця *Zu etwas kommen wie die Jungfrau zum Kind* означає «отримати бажане не докладючи зусиль». Такий вислів відсилає нас до догмату непорочного зачаття Ісуса.

- Прислів'я та приказки

Такі джерела виражають мислення народу, їх життєвий та соціальний досвід. Прислів'я та приказки мають характерні ознаки – ідейний зміст, висока художність, стислість вислову, а також метафоричність. Вони охоплюють різні сфери життя та є активним засобом мислення людини. Наприклад, *Праця чоловіка годує, а лень марнує*. Або *Alter ist ein schweres Malter*, що означає «Старість не радість».

- Вислови античної літератури

Прикладами можуть слугувати такі вислови, як *Прометеїв вогонь* – уособлення самовідданості, шляхетних вчинків та почуттів; *Танталові муки* – страждання, яких зазнає людина від усвідомлення близькості бажаної мети і неможливості її досягти. Тантал був улюбленцем богів. Коли він запишався та образив богів, ті скинули його в Аїд. На тому світі Тантал, стоячи по шию у воді, не міг утамувати спраги, бо вода відступала, коли він нахилився, щоб напиться; над ним на гілках рясніли стиглі плоди, але він не міг їх дістати.

- Первісно професійно – технічні вислови

Інші приклади можна знайти у мові солдатів. Наприклад вислів *Sonst hinterläßt du eine Witwe!* Звучить як застереження до необдуманого чи навіть небезпечного вчинку.

Джерелом фразеологізмів також можна вважати мореплавство: *Eine böse Frau ist der Schiffbruch des Mannes*, де *Schiffbruch* має значення «аварія корабля». Тобто сталий вислів *Schiffbruch erleiden* означає зазнати невдачі.

- Вислови офіційно – ділової мови

Офіційно-ділове мовлення виробило власну фразеологію. Передусім це термінологічні назви предметів, явищ та понять (*атмосферний тиск, доменна піч, запам'ятовувальний пристрій*), власне книжні фразеологічні одиниці (*вводити в оману, дамоклів меч, відволікати увагу*), номенклатурні найменування (*білий гриб, антонівські яблука, арабський кінь*) та інші.

- Висловлювання видатних і відомих майстрів художнього слова

Відома байка Жана де Лафонтена XVII ст. «Розповідь про дівчину з глечиком молока» - *Milchmädchen*. Дівчина Претта йшла на базар, для

того, щоб продати молоко, а на отримані гроші купити 100 яєць. З них виростити курчат та продати, щоб купити поросся. Дівчина будувала великі плани, але дорогою спіткнулася, впала, та розбила глечик. Так от фразеологізм *eine Milchmädchenrechnung machen* означає будувати нездійсненні плани, мати необґрунтовані надії.

Слід відзначити, що значна кількість фразеологізмів походить з літературних витворів різних жанрів та епох. Усталені вислови живуть у мові, активно використовуються, що говорить про актуальну мовну свідомість носіїв мови.

Підсумовуючи, можна сказати, що німецькомовні фразеологізми мають численні джерела походження. Вони відображають відносини, емоції та переживання людей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Телия В. Н. Культурно-национальные коннотации фразеологизмов. *Славянское языкознание. XI Международный съезд славистов*. Москва, 1993. С. 302–304.

2. Frau Holle. *Deutsches Märchen nach den Brüdern Grimm / Wilhelm Grimm; Jacob Grimm* [Electronic resource]. URL: <http://www.sos-halberstadt.bildunglsa.de/maerchen/pdf/FrauHolle.pdf>.

3. Hofstede G. *Culture's consequences: International differences in work-related values*. Beverly Hill

Глущенко В. А.
(м. Слов'янськ, Україна),
Каламаж М.
(м. Опольє, Польща),
Руденко М. Ю.
(м. Слов'янськ, Україна)

О. О. ПОТЕБНЯ ПРО МОВНИЙ РОЗВИТОК

Основоположним загальнофілософським принципом є принцип розвитку. Суть розвитку полягає в закономірній зміні об'єктів, яка спричиняється до виникнення нової якості.

Основними ознаками розвитку звичайно визнають необоротність і спрямованість. Крім того, у склад ознак включають: наявність внутрішньої органічної єдності елементів в об'єктах, що розвиваються; здатність процесу розвитку вносити якісні зміни у внутрішню будову об'єкта;

наступність; іманентність (розвиток визначають як саморух в умовах боротьби протилежностей); наявність діалектичної взаємодії прогресу і регресу; телеологічність. Суттєвою характеристикою розвитку є час, оскільки будь-який розвиток здійснюється в реальному часі; тільки час виявляє його спрямованість. Принципово різними й водночас органічно єдиними є два типи розвитку: еволюція і революція [5, с. 15].

Твердження про мовний розвиток є однією з основних умов лінгвістичної реконструкції й усього порівняльно-історичного мовознавства. При цьому розвиток трактують не як рух від простого до складного або більш досконалого, а як діахронічну змінюваність мови, здатність її до перетворювання на всіх рівнях мовної структури [там же].

У становленні принципу розвитку в мовознавстві значну роль відіграли лінгвісти ХІХ ст. Ми хотіли б особливо відзначити студію фундатора Харківської лінгвістичної школи Олександра Опанасовича Потебні (1835–1891).

Виходячи з ідеї загальності процесів розвитку в усіх сферах дійсності [11, с. 77], О. Потебня зосереджував свою увагу на дослідженні розвитку мови. «Мова перебуває в постійному розвитку, – писав він, – і ніщо в ній не повинне розглядатися як щось нерухоме». Зокрема, у мові «немає жодної нерухомої граматичної категорії» [там же, с. 83]; «як самі звуки, так і окреме значення будь-якого слова мають корені в дуже глибокій старовині і в той самий час вічно розвиваються й рухаються вперед». О. Потебня підкреслював, що розвиток мови є якісним процесом становлення нового; так, «заміна простої форми складною не є тільки латкою на старий одяг, а є створенням нової форми думки» [там же, с. 66]. Розвиваючи тезу І. Срезневського про взаємодію старого і нового як джерело розвитку мови [16, с. 26], О. Потебня відзначав, що «в живих мовах руйнування старого є водночас створенням нового» [11, с. 516]. У трактуванні О. Потебні «нове» не тільки й не стільки додається до мови (кількісний підхід), скільки, приєднуючись, змінює якість «старого» [2, с. 89].

О. Потебня розглядав розвиток не в метафізичному плані, як рух по колу, а як поступальний процес, підпорядкований прогресу. Учений був упевнений, що мови історично вдосконалюються в усіх сферах їхнього функціонування. О. Потебня, зокрема, писав: «Горезвісна мальовничість давніх мов є дитячою іграшкою грубого виробу порівняно з невичерпними засобами поетичного живопису, які пропонують поетові нові мови» [11, с. 16]. Досліджуючи історію синтаксичних явищ, О. Потебня підкреслював якісну відмінність синтаксичних ресурсів давніх мов від ресурсів нових, при цьому останні виявляються, як правило, більш різноманітними і тим самим більш доскональшими [там же, с. 67]. У працях О. Потебні розвиток

мови виступає як постійний, хоча нерідко й суперечливий рух уперед, до подальшого вдосконалення ресурсів і можливостей кожної мови. Це складний і непрямолінійний процес, який може здійснюватися від простого до складного та від складного до простого.

Саме таким трактуванням процесу мовного розвитку зумовлена критика О. Потєбнею теорії двох періодів розвитку мови.

У загальному плані теорію двох періодів мовного розвитку сформулював Г. Гегель. Її дотримувалися німецькі мовознавці Ф. Бопп, Я. Грімм, В. фон Гумбольдт, Г. Курціус, А. Шлейхер. Вони писали про два періоди розвитку мови: доісторичний період утворення та вдосконалення граматичних форм (і взагалі мовних елементів різних рівнів) та історичний період їхнього занепаду.

Ця теорія у 20-і – 60-і рр. ХІХ ст. набула значного поширення й у Росії. Дослідники відзначають, що до неї зверталися Ф. Буслаєв та І. Срезневський [17, с. 20–21; 15, с. 230–231].

Як показав В. Глущенко, серед прихильників теорії двох періодів були й О. Востоков, М. Греч і М. Катков [5, с. 24].

Так, О. Востоков відзначав, що «всі давні мови переважали правильністю й багатством форм мови пізніші, які беруть від них свій початок» [4, с. 5]. Про «народження, утворення й занепад мов» писав М. Греч [7, с. 40]. На думку М. Каткова, для «мови первісної» були характерні «твердість, чистота та неначе свідомість звуків», у той час як «мови пам'ятні» подають «поступове псування й ослаблення звука: з живого діяча він стає механічним і неначе умовним знаменником йому чужого поняття» [9, с. 4–5].

Для І. Срезневського перший період мовної історії є «часом розвитку форм мови», а другий – «періодом перетворень». Порівнюючи ці періоди, учений відзначав, що в другому періоді «колишня стрункість форм мови розладжується» [16, с. 19]. З нашого погляду, тут уже немає антагоністичного протиставлення другого періоду першому, що відкривало можливість подальшої критики теорії двох періодів й відмови від неї.

Ще радикальніше трактував теорію двох періодів Ф. Буслаєв. Як відзначив І. Протченко, першому періоду на відміну від другого в інтерпретації Ф. Буслаєва притаманна більша конкретність у значенні слів і форм [14, с. 18]. Ф. Буслаєв убачав у русі від конкретного до абстрактного одну з найважливіших закономірностей розвитку мови: «З часом живе значення слова губиться, враження забувається і залишається тільки одне абстрактне поняття» [3, с. 273]. Це спричиняється до того, що «важливість окремого слова зникає, і настає важливість усього речення» [там же, с. 301]. Проте характерно, що про деградацію граматичних форм у

Ф. Буслаєва не йдеться.

Тому видається цілком закономірним, що сучасник І. Срезневського й Ф. Буслаєва К. Аксаков констатував наукову безпідставність теорії двох періодів мовного розвитку [6, с. 139–140]. К. Аксаков уважав, що «хід людського слова не представляє в очах наших постійного падіння» і що «при спадкоємному своєму утворенні, при відділенні своєму від початкового свого кореня, кожна самостійна мова подає нове зусилля й нову сторону творчості в слові» [1, с. VI–VII].

Принципова критика розглядуваної теорії О. Потебнею стала важливим наступним кроком. Саме О. Потебня завдав теорії двох періодів один з перших вирішальних ударів [8, с. 63].

Заперечуючи тезу про занепад граматичних форм у другому періоді життя мови, О. Потебня підкреслював, що ніякого занепаду немає: зникають флексії, але загальна кількість форм не зменшується. «Факт полягає в стиранні флексій, що розглядаються як звукові елементи, – писав він, – але не в зменшенні загальної кількості форм і не в утраті формальності в мовах, що її виробили» [11, с. 61]. Отже, за О. Потебнею, в історії мов (ідеться, власне, про індоевропейські мови) не можна констатувати деградації форм: хоча частина флексій у низці мов зникла, загальна кількість граматичних форм не зменшилася, і про руйнування формотворення говорити, звичайно, не можна. О. Потебня був переконаний у складності питання про розвиток форм у певній мові: на його думку, слід максимально враховувати низку чинників, беручи до уваги як синтетичні, так і аналітичні форми. Простий підрахунок флексій є очевидним спрощенням [там же, с. 63].

О. Потебня вважав, що аналітичні форми необхідно розглядати як показник високого ступеня досконалості засобів формотворення; заміну синтетичних форм аналітичними не можна трактувати як руйнування форм: «існування в мові описових форм не тільки не є ознакою занепаду формальності, але, навпаки, свідчить про торжество цього принципу»; і з цієї точки зору «у нових мовах по відношенню до давніх можна бачити переродження, а не виродження та спотворення» [там же, с. 66]. Для ілюстрації цього твердження О. Потебня звернувся до романських мов. Він відзначив, що в цих мовах займенник часто вживається разом з дієсловом, «де його не ставили в мові первісній», і «є лише відокремленим від дієслова, інакше поставленим особовим закінченням» [там же, с. 67].

Щодо розвитку звукового складу мови О. Потебня виступав проти погляду, згідно з яким фонетичні зміни – це «хвороба», що в певний час оволодіває мовою. Учений підкреслював, що мова розвивається завжди, в усі періоди її «життя», і це стосується, зокрема, фонетичної системи: звуки змінюються в будь-якій мові на всіх етапах її розвитку незалежно від

переважання в мові рис синтетизму або аналітизму [там же, с. 55].

Ключовим протиріччям теорії двох періодів О. Потебня вважав протиріччя між постійним удосконаленням мови як «органу думки» (що є безсумнівним у зв'язку з прогресом людства в науці й мистецтві) і деградацією мовних форм, яка нібито спостерігається в історії відомих дослідникам мов: «Теорія, що відносила творчість у мові до доісторичних часів, страждала саме тим, що не могла з'ясувати, яким чином мова може досягти успіхів як орган думки, підлягаючи в історичні часи лише дії руйнівних сил, спрямованих навіть не на одне тіло мови – звуки, що зі спіритуалістичного погляду було б ще зрозумілим, але на її душу: граматичну будову» [12, с. 178].

Ці переконливі аргументи високо оцінив В. Ягич, який відзначив «гостроту думки» О. Потебні у висвітленні недоліків теорії двох періодів мовного розвитку [18, с. 336].

Слідом за О. Потебнею критичні зауваження на адресу теорії двох періодів розвитку мови висловили представники Лейпцизької лінгвістичної школи Г. Остгоф і К. Бругман [10, с. 189].

Після цього критика теорії двох періодів втратила актуальність, і, зокрема, у студіях таких видатних лінгвістів 70-х рр. ХІХ ст. – початку ХХ ст., як П. Фортунатов та Я. Бодуен де Куртене, ця теорія взагалі не згадується.

До теорії двох періодів у 50-і – 80-і рр. ХХ ст. звернулися історики мовознавства А. В. Десницька, М. С. Чемоданов, Ю. С. Сорокін. Вони дали цій теорії виключно негативну оцінку [8, с. 47–48; 17, с. 21; 15, с. 231], не взявши до уваги ту важливу роль, яку вона відіграла у розвитку європейського порівняльно-історичного мовознавства: завдяки теорії двох періодів було систематизовано великий емпіричний матеріал історії індоєвропейських мов. Подальше подолання цієї теорії стало можливим завдяки нагромадженню й осмисленню цього матеріалу, який показав вразливість тези про те, що в історичний час (писемний період) мовні системи вже не вдосконалюють свої засоби, а, навпаки, деградують, втрачають органічну стрункість і формальну завершеність [5, с. 24; 6, с. 52].

ЛІТЕРАТУРА

1. Аксаков К. С. Опыт русской грамматики. *Аксаков К. С. Полн. собр. соч.* М., 1880. Т. III. Ч. II. XXXVI, VIII, II, 470, 151 с.
2. Будагов Р. А. Портреты языковедов XIX–XX вв.: из истории лингвистических учений. М.: Наука, 1988. 320 с.
3. Бушлаев Ф. И. О преподавании отечественного языка. *Бушлаев Ф. И. Преподавание отечественного языка: учеб. пособие для*

студентов пед. ин-тов по спец. «Рус. яз. и лит.». М.: Просвещение, 1992. С. 25–373.

4. Востоков А. Х. Рассуждение о славянском языке, служащее введением к грамматике сего языка, составляемой по древнейшим оногo письменным памятникам. *Востоков А. Х. Филологические наблюдения.* СПб., 1865. С. 1–27.

5. Глущенко В. А. Принципи порівняльно-історичного дослідження в українському і російському мовознавстві (70-і рр. ХІХ ст. – 20-і рр. ХХ ст.). Донецьк, 1998. 222 с.

6. Глущенко В. А., Каламаж М., Руденко М. Ю. Лінгвісти ХІХ ст. про прогрес / регрес у розвитку мови. *Методологія та історіографія мовознавства: матеріали VIII науково-практичної Інтернет-конференції.* Слов'янськ, 20–21 жовтня 2021 року. Слов'янськ: ДДПУ, 2021. С. 48–54.

7. Греч Н. И. Чтения о русском языке. СПб., 1840. Ч. 1. VI, 336 с.

8. Десницкая А. В. Вопросы изучения родства индоевропейских языков / отв. ред. П. С. Кузнецов. М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1955. 332 с.

9. Катков М. Н. Об элементах и формах славяно-русского языка. М., 1845. II, 253, II с.

10. Остгоф Г., Бругман К. Предисловие к книге «Морфологические исследования в области индоевропейских языков». *Звегинцев В. А. История языкознания ХІХ–ХХ веков в очерках и извлечениях.* 3-е изд. М.: Просвещение, 1964. Ч. 1. С. 187–198.

11. Потебня А. А. Из записок по русской грамматике. 3-е изд. М.: Учпедгиз, 1958. Т. 1–2. 536 с.

12. Потебня А. А. К истории звуков русского языка. Воронеж, 1876. Ч. 1. VI, 243 с.

13. Потебня А. А. Мысль и язык. К.: СИНТО, 1993. 192 с.

14. Протченко И. Ф. Ф. И. Буслаев – выдающийся филолог и педагог. *Буслаев Ф. И. Преподавание отечественного языка: учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Рус. яз. и лит.».* М.: Просвещение, 1992. С. 7–24.

15. Сорокин Ю. С. Эволюция понятия историзма в русском языкознании 1830–1840-х гг. *Понимание историзма и развития в языкознании первой половины ХІХ века* / отв. ред. А. В. Десницкая. Л.: Наука, 1984. С. 200–235.

16. Срезневский И. И. Мысли об истории русского языка. М.: Учпедгиз, 1959. С. 16–81.

17. Чемоданов Н. С. Сравнительное языкознание в России: очерк развития сравнительно-исторического метода в русском языкознании. М.: Учпедгиз, 1956. 95 с.

18. Jagic V. [Рец.:] A. Potebnja. Aus den Memoiren über die russische Grammatik. *Потебня А. А. Из записок по русской грамматике.* М.: Просвещение, 1977. Т. 4. Вып. 2. С. 335–340.

*Ковальова К. Д., Коротяєва І. Б.
(м. Слов'янськ, Україна)*

ДОСЛІДНИКИ НЕНОРМАТИВНОЇ ЛЕКСИКИ ПРО ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ

Протягом останніх десятиліть зростає інтерес до вивчення ненормативної лексики. Демократизація суспільства зумовила часте використання лихослів'їв. Те, що раніше вважалося недопустимим у мовленні, з популяризацією нецензурної лексики стало нормою спілкування. Це явище активно досліджують не тільки психологи і соціологи, але й мовознавці. Відбувається процес глобальної, інтенсивної «демократизації мови» та поступового зникнення «цензури» і «чистоти» мови, що призводить до так званої інтеграції нейтрального стилю мови з емоційно-забарвленим. Ненормативна лексика поступово заповнила мовний простір: все частіше лайка зустрічається в художніх творах, пресі, на телебаченні, під час публічних виступів, або навіть політичних дебатів, вже не кажучи про «тонни» лайки в інтернет мережі. Тож, нелогічно заперечувати існування того, що вже давно існує в мові і щодня активно використовується майже кожною пересічною людиною. Ці аргументи дозволяють нам стверджувати, що ненормативний пласт лексики є значущим компонентом лексичної системи, а тому заслуговує на увагу, аналіз та оцінку, не лише соціологів та психологів, але й всебічне вивчення мовознавців, з урахуванням всіх лінгвістичних аспектів. Як показують дослідження, складність перекладу лайливих слів зумовлена культурними табу, системами цінностей і стереотипними уявленнями мови-джерела. Як правило, перекладаючи ненормативні слова і враховуючи при цьому реалії, табу та стереотипи однієї мови, треба зуміти зазирнути в розмаїття іншої, відшукати там лайливе слово такої самої інтенсивності емоційно-забарвленого значення, хоч навіть з іншої сфери.

Незважаючи на те, що ненормативна лексика вважається малодослідженою галуззю мовознавства, можемо зазначити, що вивчення такого пласту мови є багатоаспектним, багатограним та перспективним вектором. Цій темі присвячено безліч статей та наукових досліджень.

Говорячи про дослідників ненормативної лексики в українській

мові, не можемо не згадати Л. О. Ставицьку, яка уклала словник нецензурної української лексики «Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників. Обсценізми, евфемізми, сексуалізми» (Київ, 2008), який викликав хвилю неоднозначних реакцій [4]. За Лесею Ставицькою, для українського обсценного мовного простору релевантними можна вважати такі (непохідні) лексеми: власне матизми – слова, пов'язані з сексуальною діяльністю; обсценна лексика сексуальної сфери; обсценізми несексуальної сфери. Матом, на думку дослідниці, у широкому розумінні можна вважати перші дві групи, але терміни «матизми», «матірна лексика» вживаються тільки стосовно першої групи.

В. М. Мокієнко ненормативну лексику класифікує за двома типами: «анально-екскремальний» (Scheiss-культура) та «сексуальний» (Sex-культура). До першої Валерій Мокієнко відносить: чеську, німецьку, англійську, французьку, українську. До другого типу належать: російська, сербська, болгарська та хорватська [3]. А Леся Ставицька говорить ще про один тип: «сакральний тип» (Sacrum-культура), до якого належать західнослов'янські мови (словацька, польська та частково чеська). Л. О. Ставицька стверджує, що, на жаль, поза увагою сучасної української лінгвістики перебуває людина-мовець, реальна мовленнєва діяльність української людини в аспекті соціопсихологічних, прагматичних інтенцій її мовного існування в сучасному світі [4].

Дослідниця Оксана Гаврилів спробувала систематизувати українську ненормативну лексику і створила німецько-український словник лайливих слів, який став важливим внеском у вітчизняну лінгвістику. Авторка зафіксувала понад тисячу лайливих слів української мови, підібравши до кожної лексеми німецький відповідник, виділивши такі критерії пошуку: узгодженість інтенсивності лайливих слів, врахування семантично-морфологічних особливостей, частота вживання лайливого слова має бути приблизно однаковою в обох мовах, це стосується і стилістичного забарвлення.

На думку дослідниці, практично для кожного лайливого слова можна підшукати еквівалент в іншій мові, який відповідатиме йому якщо не завжди за предметним (що не важливо), то в будь-якому разі за емотивним значенням, інтенсивністю, частотою вживання і стилістикою [1].

А дослідниця М. Р. Ткачівська звернула увагу на труднощі перекладу обсценної лексики, яку вона порівнює з підводними рифами. Адже така лексика «часто не збігається з емоційним малюнком культури та мови перекладача» [5, с. 50].

Леся Клепуц у своєму дослідженні розглянула термінологічні еквіваленти поняття «нецензурна лексика» в українській, російській, німецькій та англійській мові, а також проблему уніфікованої класифікації лексико-семантичних груп, які належать до нестандартної мовної системи [2].

Як показало дослідження, лінгвостилістика спрямована на вивчення всіх мовних рівнів, ця галузь мовознавства тісно пов'язана з культурою мовлення. У майбутньому доречним є дослідження ненормативної лексики української та англійської мов саме в лінгвостилістичному аспекті. Це допоможе дати стилістичну та прагматичну оцінку таких лексичних одиниць, виявити спільні й відмінні стилістичні ознаки лексики двох мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаврилів О. Німецько-український словник лайливих слів. Львів: Апріорі, 2005. 144 с.
2. Клепуц Л. Стратегії класифікації ненормативної лексики. *Гуманітарні та соціальні науки: матер. І Міжнар. конф. молодих вчених HSS-2009* (м. Львів, 14–16 травня 2009 р.). Львів, 2009. С. 84–87.
3. Мокиєнко В. М. Русская бранная лексика: цензурное и нецензурное. *Русистика*. Берлін, 1994. № 1/2. С. 50–73.
4. Ставицька Л. Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників. Київ: Критика, 2008. 456 с.
5. Ткачівська М. Р. Мовні «заплави» або лихослів'я (перчений хліб перекладача). *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Філологічні науки. Мовознавство: зб. наук. пр.* № 3 (286). Луганськ, 2014. С. 50–57.

*Костюк К. О., Коротяєва І. Б.
(м. Слов'янськ, Україна)*

ЛАКУНАРНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ ЛАКУН ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ

Вивчення взаємозв'язку мови та культури зумовлено постійним розширенням діалогу та взаємодії між різними національними культурами і тим, що в лінгвістичних дослідженнях комунікативний підхід став домінуючим. Мова становить головну форму вираження та існування національної культури. При цьому сам термін «культура» вживається в

лінгвістичних дослідженнях у значенні, прийнятому в сучасній культурній антропології, тобто під культурою слід розуміти систему концептів, переконань, установок, ціннісних орієнтацій, що проявляються як в поведінці й вчинках людей, так і в результаті їх духовної та матеріальної діяльності [1; 6].

Різноманітність мов ґрунтується на різноманітності їх походження, а також історії, середовища, матеріальної та духовної культури народів, в процесі мовної комунікації. Всі ці чинники визначають особливість кожної мови, яка інколи спричиняє серйозні проблеми у перекладачів, що змушує говорити про неможливість перекладу окремих виразів, чи змісту текстів, вираженими засобами однієї мови на іншу. У зв'язку з цим на чільне місце в теорії перекладу виступає проблема лакуарності та безеквівалентної лексики [3; 4; 5].

Останнім часом в центрі уваги вчених лінгвістів знаходиться дослідження національної специфіки конкретної мови, яке знаходить своє відображення в типологічних особливостях засобів вираження подібних об'єктів реальної дійсності та існуванні граматичних форм і категорій. Одним з проявів такої специфіки на лексичному рівні є наявність лакун.

Сучасна теорія лакуарності у лінгвістиці представлена дослідженнями міжмовних лакун як безеквівалентної лексики у мові перекладу (В. Жельвіс, А. Залевська, О. Крижко, М. Марковина, В. Муравйов, Т. Ніколаєва, Л. Сікач, Ю. Сорокин, І. Стернін і ін.). Інтерес лінгвістів до проблеми мовного вираження певних смислів пов'язаний з культурно-історичними та етнографічними чинниками, існуванням розбіжностей у членуванні навколишнього світу людиною як носієм певної культури. Така невідповідність у систематизації дійсності визначає національну систему концептів, яка охоплює концепти номінативного вираження та внутрішньомовні лексичні лакуни.

У сучасній лінгвістиці термін «лакуна» визначається як «базові елементи національної специфіки лінгвокультурної спільноти, що ускладнюють переклад її текстів і сприйняття їх іншокультурними реципієнтами через відсутність в одній мові порівняно з іншою відповідників мовних одиниць різних рівнів, позначень, понять, категорій, асоціативних реакцій, а також паравербальних засобів мовлення» [8, с. 275]. Тобто проблематика лакуарності стосується питання тотожності понять й концептів різних мов й культур, коли дослідження лексики декількох мов виявляє прогалини, «білі плями» у лексико-фразеологічній системі однієї з мов перекладу [10, с. 5].

Лакуни у самому загальному їхньому розумінні фіксують те, що є в одній локальній культурі та те, що відсутнє в іншій. У цьому зв'язку встає

питання про співвідношення специфічного й універсального в окремих культурах.

Численні концепти, що не мають засобів мовного вираження у національній мовній системі (лакуни), існують у національній концептосфері та забезпечують розумову діяльність у тому ж ступені, що і концепти, які названі мовними знаками національної мови.

Наявність або відсутність концепту ніяк не пов'язана з наявністю або відсутністю одиниць, що його називають, оскільки розумові образи, що задовольняють потреби мислення, виникають як результат відбиття дійсності і залежать від неї, а не від мови. Мовні одиниці актуалізують у мові тільки такі розумові образи, які у даній лінгвокультурній спільності є релевантними для спілкування.

Метою дослідження є виявлення та систематизація закономірностей способів заповнення лакунарних одиниць англійської мови в українському перекладі на основі матеріалів художніх текстів.

Як відомо, найбільші складнощі виникають при передачі національної специфіки, тому одним із завдань сучасної лексикографії є складання словників лакун. Специфіка нашої дійсності дозволяє виділити лексико-предметні або етнографічні лакуни як унікальні концепти, характерні тільки для даної культури.

Такі одиниці можуть стати перешкодою розумінню, і подолати такий бар'єр повинен допомогти культурологічний словник, метою якого є фіксація національно-специфічних «порожнеч» і приклади способів їх елімінування.

Існує велика кількість класифікацій міжмовних лакун, заснованих на різних принципах:

- за системно-мовною приналежністю (міжмовні і внутрішньомовні);
- за позамовною обумовленістю (мотивовані і немотивовані);
- за парадигматичною характеристикою (родові і видові);
- за ступенем міри абстрактності змісту/вмісту (наочні предметні і абстрактні);
- за типом номінації (номінативні і стилістичні);
- за приналежністю лакуни до певної частини мови (частиномовні);
- за статевою приналежністю референтів (гендерні);
- на підставі зовнішнього і внутрішнього зв'язку між предметами, що позначаються значать (метонімічні) [5; 7; 9].

Дослідники вказують на наявність унікальних і часткових лакун, абсолютних і відносних лакун, етнографічних лакун, нульових лакун, змішаних лакун, вакантних (некомпенсованих) лакун, емотивних

(конотативних, асоціативних) лакун, граматичних лакун, мовних лакун: часткових, компенсованих, повних тощо [7; 9].

На даному етапі поширення інтересу до проблем лакуарності, особливої уваги заслуговує питання пошуку засобів, що допомагають іншомовному реципієнту належним чином реконструювати незнайому культуру в процесі перекладу.

У межах дослідження був проведений аналіз видів перекладацьких трансформацій, які можуть бути використані як способи перекладу лексичних одиниць оригінальних художніх текстів англійської мови, що виступають лакунами при перекладі їх на українську. В дослідженні розглядалися виключно ті випадки, коли словарна відповідність лексичної одиниці мови оригіналу відсутня в мові перекладу, і це робить необхідним багатослівний опис для відповідної передачі значень.

Зібравши більше 150 прикладів досліджуваних лексичних одиниць методом суцільної вибірки в довільно обраних оригінальних художніх текстах (Collins W., Conan Doyle A., Joyce J.) та їх перекладах, дослідивши їх згідно теоретичного матеріалу роботи, можна зробити висновок, що серед найбільш часто вживаних перекладацьких трансформацій постають наступні: лексичні трансформації, лексико-семантичні та лексико-граматичні заміни.

У процесі проведеного дослідження можна виділити наступні способи заповнення лакун, що є найпоширенішими при перекладі художніх текстів з англійської мови на українську:

1. Переклад, що зберігає в тексті національно-специфічний елемент іншої культури. Даний спосіб заповнення лакуарних одиниць використовується здебільшого для компенсації номінативних лексичних одиниць за допомогою лексичних перекладацьких трансформацій: транскрибування та транслітерація.

2. Переклад, що передає лакуни або з більш конкретизованим значенням, або з більш узагальненим, залежно від типу лакуарних одиниць та смислу тексту. Даний спосіб заповнення лакуарних лексичних одиниць використовується для максимально лаконічного відтворення смислу лакуни на мові перекладу. Відрізняється високою дієвістю по відношенню до узагальнюючого та конкретизуючого типів лакун. Втілюється за допомогою лексико-семантичних трансформацій: конкретизації та генералізації.

3. Переклад, що вирішує проблему лакуарності за допомогою пояснення значення елементу іншої культури, при якому лексична одиниця мови оригіналу замінюється словосполученням, що дає більш-менш повне пояснення або визначення цього значення на мові перекладу. Заповнення при цьому може бути різної глибини, що обумовлюється, з

одного боку, завданнями, що стоять перед автором, з іншого – культурологічними розбіжностями між описуваною культурою і культурою реципієнта.

Даний спосіб заповнення лакун стосується здебільшого конкретизуючих лакун, а перекладацька трансформація, що використовується у подібних випадках є лексико-граматичною.

Дослідження вищезгаданого способу заповнення лексичних одиниць, що при перекладі на українську мову з англійської викликають труднощі відповідної передачі їх значення, показало його широке застосування на практиці.

4. Суть ще одного способу перекладу лакун полягає в наступному: для зняття національно-специфічних бар'єрів в ситуації контакту двох культур, тобто для полегшення розуміння того чи іншого фрагменту чужої культури, у текст у тій або іншій формі вводиться специфічний елемент культури реципієнта. Таким чином, у тексті деякої культури з'являються елементи іншої культури – схожі або близькі до елементів початкової культури, але не співпадаючі з ними. При цьому, як правило, полегшується розуміння тексту іншокультурним реципієнтом, але певною мірою втрачається національна специфіка початкової (вихідної) культури.

Даний спосіб проявляється у вигляді, так званої, компенсації, яка являє собою лексико-граматичну перекладацьку трансформацію та використовується при заповненні узагальнюючих лакунарних одиниць.

Довільність вибору способів делакунації оригінального художнього тексту частково зумовлена внутрішніми орієнтирами перекладача, обумовленими індивідуальним емпіричним досвідом, достатньою фаховою компетенцією та контекстуальною ситуативністю вихідного тексту.

Проведене дослідження надає підтвердження того, що складне та багатоаспектне явище елімінування лінгво- та соціально-культурної лакунарності є невичерпним джерелом для подальших лінгвістичних пошуків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко О. С. Зіставний аспект категоризації реальної дійсності в лексичній системі української та англійської мов. Кіровоград, 2004. 202 с.
2. Верба Л. Г. Порівняльна лексикологія англійської та української мов. Вінниця: НОВА КНИГА, 2003. 160 с.
3. Дороз В. Ф. Фонова та безеквівалентна лексика як засіб формування у поліетномовних учнів лінгвонародознавчої компетенції. *Рідні джерела*. 2003. №2. С. 19–22.

4. Красуля А. В., Кримова А. В. Елімінування лінгво- та соціокультурної лакуарності в аудіовізуальному перекладі (на матеріалі британських серіалів). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2019. Сер.: Філологія. № 42, том 3. С. 55–58.

5. Крижко О. А. Лакуни в українській мовній картині світу. *Актуальні проблеми слов'янської філології: міжвузівський збірник наукових статей*. Київ: Знання, 2005. Вип. 10. Лінгвістика і літературознавство. С.171–178.

6. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація. Навч. посібник для університетів. Київ: Академія, Серія «Альма-матер», 2012. 288 с.

7. Ніколаєва Т. Д. Типологічні особливості лексичних лакун. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки*. 2007. № 4. С. 118–122.

8. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля. Київ, 2006. 716 с.

9. Сікач Л. Поняття «лінгвокультурна лакуна», основні види лакун та способи їх перекладу. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. Вип. 59. Кіровоград, 2005. С. 349–357.

10. Стернин И. А. Лексическая лакуарность и понятийная безэквивалентность. Воронеж, 1997. 195 с.

*Кочукова Н. І.
(м. Слов'янськ, Україна)*

МЕТАФОРА В МОВІ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИХ МЕДІА

Використання тропеїчної образності пов'язують насамперед із художніми текстами. Саме в них елементи образності сприймаються природно, як засоби, що впливають на емоції читача, підсилюючи усвідомлення змальованого в тексті. «У науковому стилі, – на думку О. Пономарева, – тропеїчна образність здебільшого стерта» [3, с. 40]. Водночас проблема функціонування образних елементів у науковому тексті дедалі активніше постає в працях сучасних мовознавців. Характеристика метафори і метонімії як засобів формування української термінології стала об'єктом наукових розвідок Г. Краковецької, І. Кочан, Н. Родзевич. Увага українських дослідників спрямована на функціональні особливості образних засобів. У працях О. Кадомцевої описано вживання метафори у філософському тексті, у роботі Г. Краковецької проаналізовано номінативні метафори. Г. Дядюра досліджувала функціональні параметри

образності в науковому стилі: параметр когнітивного зв'язку, комунікативний і діяльнісний параметри, параметр стилістичного розмежування текстів, параметр індивідуального стилю тощо. Т. Деркач на підставі аналізу функціонування метафоричних мовних одиниць у літературознавчих текстах 90-х років ХХ століття дослідила їхні структурні, семантичні, комунікативні властивості та типологічні ознаки, а також з'ясувала можливості їх нормалізації та стандартизації. Огляд наукових проблем у вітчизняному мовознавстві засвідчив, що функціонування метафори в різних типах тексту вже було предметом системного дослідження, тоді як особливості її вживання в заголовках науково-популярних матеріалів досі докладно не вивчено.

Актуальність цієї розвідки зумовлена потребою дослідження метафори в ролі заголовка як виражального засобу в одній із найважливіших сфер її функціонування – у науковому стилі, зокрема в науково-популярному підстилі.

Науково-популярний текст являє собою складний феномен з погляду його жанрової належності, бо зважаючи на статус і первинні функції його метою є популяризація наукових знань, доведення до відома нефаківців у певній галузі науки її досягнень, а також зацікавлення широкої читацької аудиторії історією відкриттів, життям наукової думки та її авторів. Ця комунікативна мета з її чіткою прагматичною спрямованістю на масового адресата є для автора головним чинником під час вибору визначальних прийомів популярного впорядкування знань. Яскравим прийомом популяризації наукових текстів є використання засобів образності. На думку Г. Дядюри, використання образної мови в науково-дидактичній літературі поживляє виклад, робить його цікавим, яскравим, легким для сприймання. Це виконує й важливу соціальну функцію – приваблює до наукової сфери дедалі більшу кількість молодих людей, що зрештою забезпечує неперервність самої науки [1, с. 162].

Серед експресивних явищ, здатних загострювати сприйняття матеріалу, впливати на мислення людини, збуджувати відповідні емоції читачів, вирізняються своєю яскравістю, образністю метафоричні одиниці. Раніше мовознавці наголошували на тому, що образність науково-популярного підстилю полягає у використанні певних словесно-образних засобів, частіше – порівнянь, рідше – метафор. Наразі констатуємо активне вживання метафор у науково-популярних текстах, зокрема в заголовках, які передують їм. Це зумовлено тим, що сприймання інформації починається саме із заголовка, який є одним із найефективніших засобів зацікавлення читацької аудиторії. Заголовок – це те, що насамперед впадає в око читачеві. Він є першим мовним знаком, у якому закладено інформацію і певне експресивне джерело, своєрідним містком між

відправником-автором і одержувачем-читачем до наступного тексту [2, с. 38]. Заголовок є невід'ємним елементом композиції досліджуваних текстів і входить до складу їхніх інтралінгвальних параметрів. Усі вони досить характеристичні, основна їхня ознака – проблемність. Як відомо, у принципах побудови заголовків виявляється тенденція до економії мовних засобів: необхідність виразити щонайбільше змісту, витративши щонайменше мовного матеріалу. Це породжує точність, влучність і лаконізм назв. Напр.: «Фраза *«трансгенні жири» – нісенітниця. Ось чому»* (<https://my.science.ua/fraza-transgenni-zhyry-nisenitnytsya-os-chomu/>); «*Досліди на тваринах потрібні й важливі»* (<https://my.science.ua/doslidy-na-tvarynah-potribni-j-vazhlyvi/>); «*Є нахабна брехня, а є справжня статистика»* (<https://my.science.ua/ye-nahabna-brehnya-a-ye-spravzhnya-statystyka/>). Основними засобами реалізації рекламної функції заголовка в науково-популярному тексті на різну тематику, що полягає в залученні уваги потенційного читача до змісту науково-популярної статті, збудженні його зацікавленості й інтриги, є використання різноманітних тропів. Напр.: «*Роздуми самця пізаури дивовижної»* (<https://my.science.ua/rozdumy-samtsya-pizauri-dyvovyzhnoyi/>); «*Сповідь самиці чорної вдови»* (<https://my.science.ua/spovid-samky-chornoyi-vdovy/>); «*Маленька таблетка на захисті жіночої свободи»* (<https://my.science.ua/malenka-tabletka-na-zahysti-zhinochoyi-svobody/>); «*Нові обрії» близьких зір»* (<https://my.science.ua/novi-obriyi-blyzkyh-zir/>).

Найяскравішим і продуктивнішим прийомом створення образності в заголовках є метафора, яка здатна вплинути на емоції реципієнта. Метафоричні одиниці сприяють реалізації функцій заголовка, до яких насамперед належать номінативна, апелятивна, інформативна, емоційно-оцінна, комунікативна тощо.

Метафора, винесена в заголовок, цілком розкриває своє значення в тексті. Унаслідок її розгортання в тексті автори використовують здебільшого метафоричні моделі, які забезпечують зв'язаність і цілісність тексту. Серед різних типів образні метафори в ролі заголовків є найуживанішими в літературознавчих текстах і матеріалах культурологічної, філософської, історичної тематики, напр.: «*Таємниці письменницьких шухляд»* (Науковий світ); «*Є в книгах незмірна глибина...*» (Науковий світ); «*З Дажбогом у серці й лозою в руках»* (Науковий світ); «*Шляхи, роздоріжжя та перспективи національного самовизначення»* (Науковий світ); «*Загадки й таланти «інтелектуалів моря»* (Науковий світ); «*Коли в очах – і сонце, і сльоза»* (Науковий світ); «*Його мозолясті університети»* (Науковий світ).

Текст і метафора, ужита в заголовку, становлять єдине ціле тоді, коли в зачині розкривається зміст назви. Напр.: «*Мотори просять*

«зеленого змія». І далі: «Біопаливо сьогодні в Україні – вагома альтернатива традиційному. Вважається, що в найближчі роки його виготовлення буде максимально вигідним для вітчизняної економіки» (Науковий світ).

За нашими спостереженнями, заголовки, які мають у своєму складі образну метафору, часто є не достатньо інформативними, бо не повністю актуалізують змістовий компонент тексту. Метафора лише приблизно вказує на подальший зміст науково-популярного тексту. Тому досить часто автори вдаються до поширення заголовка. Напр.: «Драматизм руху тексту у вирі часу (кілька зауваг до сучасних тлумачень одного з шедеврів Василя Симоненка)» (Науковий світ); «Державний компас на інформаційних шляхах. Сучасні аспекти розвитку інформаційного суспільства в Україні» (Науковий світ); «Крізь біль реальний і уявний. Новий погляд на життєвий і творчий шлях Миколи Гоголя» (Науковий світ); «Заповідні перлини Тернопільщини (чи буде національний парк на Тернопільщині?)» (Науковий світ).

ЛІТЕРАТУРА

1. Дядюра Г. М. Функціональні параметри образності в науковому стилі (на матеріалі текстів природничих та технічних наук): дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Черкаський інженерно-технологічний інститут. Київ, 2001. 213 с.
2. Козловська Л. Нове оцінне слово в журнальних публікаціях 90-х рр. *Культура слова*. 1998. Вип. 51. С. 37–44.
3. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови: підручник для гуманіст. спец. вузів. 3-є вид., перероб. та доп. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2000. 248 с.

*Ледняк Ю. В., Ледняк Г. В.
(м. Слов'янськ, Україна)*

ВИВЧЕННЯ МОВИ ОПОВІДАННЯ Ф. ДЮРРЕНМАТТА «КОВБАСА» ЯК ШЛЯХ ДО БІЛЬШ ПОВНОГО ОСЯГНЕННЯ АВТОРСЬКОЇ ДУМКИ

Фрідріх Дюрренматт, видатний швейцарський письменник ХХ століття, – один із тих авторів, твори яких залишаються актуальними для нашого часу, адже одне з найважливіших питань для Дюрренматта – питання про сутність людини.

Це питання досить гостро ставиться в ранніх творах письменника, проблематика та поетика яких, за справедливим зауваженням З. Кучер, визначається «концептуальними принципами експресіонізму та екзистенціалізму» [1, с. 8]. Одним із таких творів є оповідання «Die Wurst» («Ковбаса»).

На нашу думку, аналіз мови даного оповідання дозволяє більш глибоко та повно осягнути авторську ідею. До розгляду специфіки темпоральної організації зазначеного твору ми вже зверталися (див. 2, 3 у списку літератури). Тепер розглянемо ще низку питань, зокрема особливості синтаксичної будови речень та своєрідні метафори у тексті оповідання «Ковбаса».

Дія твору відбувається взимку 1943 року, що визначається підзаголовком оповідання. Твір ділиться на дві частини, в першій з яких (6 речень) повідомляється, що один чоловік убив свою дружину і зробив із неї ковбасу. Про це дізналися, вбивцю заарештували, беззаперечні докази злочину знайшли. Про це повідомляється беземоційно, використано лише прості речення.

У другій частині твору зображено суд над убивцею. Тут теж використано лише прості речення, серед яких значне місце посідають речення непоширені, наприклад: *Der Richter horcht / Суддя прислухається. Die Haut ist rau / Шкіра груба. Er schweigt / Він мовчить. Die Menschen zittern / Люди тремтять. Die Luft ist schwer / Повітря важке.*

Прикметники переважно вживаються у функції іменної частини присудка. В окремих реченнях відсутні дієслова-зв'язки, що є нетиповим для німецького речення, однією з характерних ознак якого є вербальний характер присудка.

Прикметники та дієприкметники у функції означення вживаються, як правило, у складі метафор, наприклад: *Die Wände sind grelle Spiegel / Стіни – сліпучі дзеркала. Seine Brille sind blinde Scheiben / Його окуляри – сліпі диски. Die Menschen sind eine brodelnde Masse / Люди - вируюча маса.*

Використання подібних речень дозволяє максимально зосередитися на дії та станах персонажів, а також занурити читача в атмосферу твору, вплинути на його почуття.

Автор дає опис зали суду: вона світла (*ist hell*), сонце наповнює її крізь вікна (*Durch die Fenster stürzt die Sonne*). На перший погляд, створиться атмосфера спокою, проте звернемо увагу на метафору, використану для опису стін: сліпучі дзеркала (*grelle Spiege*). З одного боку, тут не вдасться нічого приховати, з іншого – вони можуть засліпити, тобто завадити побачити повноту картини.

Людська вируюча маса заповнює залу. Очевидно, людей дуже багато, тому вони розміщуються на підвіконнях і навіть звисають з люстр

(*Sie füllen den Saal. Sie sitzen auf den Fenstersimsen. Sie hängen an den Kronleuchtern*). Короткі прості однотипні речення з початковим повтором *Sie* (вони, тобто людська маса, сукупність людей, єдиних у своєму бажанні, причому не зазначається, це просто цікавість чи прагнення справедливого суду) підсилюють дію.

Автор виділяє кількох персонажів і почергово зосереджує свою увагу на кожному з них, причому можуть виділятися окремі деталі: червона лисина прокурора; великі руки підсудного, його посинілі пальці; суддя, що височить (*thront*) над усіма.

Суддю описано дуже виразно: чорна мантия, борода – білий прапор (*Sein Bart ist eine weisse Fahne*), серйозні очі, лоб – ясність, брови – гнів, обличчя – людяність. Три останні речення, які містять метафори, бездієслівні (*Seine Stirne Klarheit. Seine Brauen Zorn. Sein Antlitz Menschlichkeit*), що дозволяє підкреслити ключові позиції судді. Показано й доказ злочину – ковбасу.

Наступні кілька речень відрізняються більшим об'ємом, і напруження, створене до цього, дещо спадає. Подається опис статуї Справедливості (Феміди), яка панує над верховним суддею. Починається судове засідання. Встає адвокат, характер опису якого нагадує характер опису судді: його живіт – земна куля, губи, язик – гільйотина.

Під словами та поглядами адвоката та судді підсудний осідає, його коліна тремтять, руки молять, язик звисає.

Ритм оповіді нагадує серцебиття: групи коротких фраз чергуються з групами більш розгорнутих речень.

Поступово в центрі уваги опиняється ковбаса. Вона спокійна (*Sie ist still*). Використання слова *still* свідчить про персоніфікацію. Поступово саме ковбаса захоплює загальну увагу: вона червона, вона набухає, вона відпочиває. Опис ковбаси перебивається описом звинувачуваного. На фоні ковбаси він ніби зменшується, сприймається як нещасна маленька істота, загнана в глухий кут. Він уже не людина, він – блоха (*Er ist ein Floh*). Ковбаса, ніжна, солодка, повністю захоплює його. Використовуються слова, що впливають на всі органи чуттів читача, передаючи зорові, зокрема кольорові, звукові, дотикові враження.

Наступна картина має апокаліптичний характер: стукають стіни, хитаються двері, стискає кулаки стеля, випаровуються води, тремтить земля, вмирає сонце, руйнується небо... Знову короткі рублені фрази. Нещасного засуджено, його проклято, смерть відкриває свого рота (*Der Angeklagte wird verdammt. Der Tod öffnet sein Maul*). У залі дуже важка атмосфера. Засуджений має останнє прохання. Воно впливає з його мозку, розростається, розтуляє губи нещасного й вривається в залу суду. Це бажання сильніше за людське начало: чоловік хоче доїсти ковбасу. Це

огидно, але суддя дозволяє.

Фінал оповідання – жахливе питання, що з'являється в очах проклятого, кидається в зал, чіпляється за все навколо й оволодіває кожною людиною. Зал розширюється та перетворюється на величезний знак питання. Автор використовує фігуру замовчування, не називаючи цього питання, але зрозуміло, що йдеться про сутність людини.

Отже, ми побачили, як саме вивчення художньої мови твору допомагає більш глибоко й повно осягнути його зміст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кучер З. І. Особливості поетики та проблематика прози Ф. Дюрренматта: автореф. дис ... канд. філол. наук: 10.01.04. Дніпропетровськ, 2003. 18 с.

2. Ледняк Ю., Ледняк Г., Писаренко В. Особливості часо-просторової організації оповідання Ф. Дюрренматта «Ковбаса». *Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології: збірник наукових праць* / [за заг. ред. проф. В. А. Глуценка]. Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна, 2019. Вип. 8. Ч. II. С. 200–204.

3. Ледняк Ю. В., Ледняк Г. В. Лексичні засоби вираження категорії темпоральності в німецькомовному наративному дискурсі. *Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології: збірник наукових праць* / [за заг. ред. проф. В. А. Глуценка]. Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна, 2020. Вип. 10. Ч. II. С. 152–160.

4. Dürrenmatt F. Die Wurst. URL: <https://meinstein.ch/deutsch/die-wurst/>.

*Лихачова А. В.
(м. Бахмут, Україна)*

ПАЛЕОБАЛКАНСЬКІ МОВИ: ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

*Науковий керівник – доктор філологічних наук,
професор, завідувач кафедри германської та
слов'янської філології ДВНЗ «ДДПУ»
В. А. Глуценко*

У межах третього періоду порівняльно-історичного дослідження індоєвропейських мов лінгвісти зосередили свої зусилля на вивченні нововідкритих «мертвих» мов (мови Балкан і Малої Азії), що мало велике

значення для подальшого розвитку індоєвропейстики і стало поштовхом до вдосконалення генеалогічної класифікації мов [2].

За В. П. Нерознаком, реліктові індоєвропейські мови слід розмежовувати за чотирма ареалами: палеобалканським, апеннінським, піренейським і північнопричорноморським. А поняття *палеобалканістика* розглядати як частину мовознавства, що вивчає певну групу палеобалканських мов [4, с. 232].

Тож об'єктом дослідження лінгвістів стали переважно такі мови, як фракійська, фригійська, іллірійська з месапською, давньомакедонська та «пеласгійська» мови в зв'язках з іншими індоєвропейськими.

В. Бешевлієв, І. Дуриданов, К. Влахов, Й. Руссу, В. П. Нерознак, В. М. Топоров, Л. О. Гіндін та інші дослідники реконструювали фракійську мову на фонологічному, лексичному, дериваційному, меншою мірою – морфологічному рівнях, установили відповідні ареальні й генетичні мовні зв'язки в межах індоєвропейської сім'ї. Їм вдалося становити вплив фракійського субстрату на формування мов, що входять у сучасний Балканський мовний союз.

В. М. Топоров дійшов висновку, що реліктові фракійська та фригійська мови склали окремі групи індоєвропейської сім'ї. Після трактування низки фригійських текстів цього твердження також дотримувалися А. Д. Мордтман та У. М. Ремсі.

Значним у теоретичному аспекті стало видання «Einleitung in die Geschichte der griechischen Sprache» П. Кречмера; де знаходиться багато відомостей про фригійську мову [6]. Фригійські написи були оприлюднені У. М. Колдером, Й. Фрідріхом, Р. Янгом, К. Бріксом і М. Леженом. Систематичний опис структури фригійської мови та думку про її тісний зв'язок з давньогрецькою стверджували Р. Гусмані, О. Гаас, І. М. Дьяконов, В. П. Нерознак, Л. С. Баюн і В. Е. Орел [1] та ін.

Зусиллями Г. Крає, А. Маєра, Й. Руссу, К. де Сімоне і Ю. Унтермана, О. Парланджелі, О. Гааса, В. П. Нерознака та інших лінгвістів було встановлено індоєвропейський характер й іллірійської з виокремленою месапською мовою.

У студіях Г. Барича, В. Пізані, В. Георгієва, О. Гааса, Й. Руссу, В. П. Нерознака була обґрунтована концепція щодо неможливості інтерпретації давньомакедонської мови як діалекту давньогрецької. Адже спостерігалася її близькість іншим давньобалканським (палеобалканським) мовам (іллірійській, фракійській, фригійській); риси схожості з давньогрецькою пояснюються пізнішою еллінізацією.

В. Георгієв присвятив низку студій вивченню цілого шару не грецької, але водночас індоєвропейської лексики. Зокрема, у монографії «Исследования по сравнительно-историческому языкознанию» вчений

писав, що «у грецькій мові ховається інша індоєвропейська мова, до цього часу невідома» [2, с. 91]. Таку гіпотезу про пелагську мову було підтримано А. Ван Віндекенсом, А. Хойбеком, О. Гаасом, В. Мерлінгером, Л. О. Гіндіним, В. П. Нерознаком та ін.

На думку В. П. Нерознака, палеобалканські мови знаходилися на межі діалектних масивів *centum* і *satem*, що сприяло розвитку «перехідних рис у структурі цих мов» [5, с. 12].

Таке явище пояснює властиву палеобалканським мовам тенденцію до асибіляції індоєвропейських задньоязикових палатальних приголосних. Проте в позиції перед сонантами в палеобалканських мовах відбувалася позиційна депалатація [там же]. Такі «винятки» призвели до діаметрально протилежних думок стосовно приналежності тієї або іншої палеобалканської мови до мов *centum* або *satem*. Так, іллірійську мову класифікували і як мову *satem* (Н. Йокль, А. Маєр, Е. Хемп, Й. Руссу), і як мову *centum* (Г. Хірт, Г. Крає, Ю. Покорний). Така відмінність в інтерпретації палеобалканських мов пояснювалась спрямованістю досліджень індоєвропеїстів на виявлення передусім відмінностей палеобалканських мов між собою, а не на пошук спільних рис [там же, с. 13].

Слід відзначити, що серед дослідників немає єдиного критерію щодо самого виділення палеобалканських мов. Одна частина лінгвістів спирається на ареальний принцип, а інша – на генетичний. Спроби «реконструкції» давньобалканського мовного союзу (за аналогією до сучасного Балканського мовного союзу, докладно дослідженого М. С. Трубецьким і його послідовниками) видаються недостатньо переконливими, так як про морфологію й синтаксис палеобалканських мов відомо дуже мало [там же, с. 15].

Серед студій початку ХХІ ст. можна відзначити, зокрема, монографію І. О. Калужької [3], проте вона не є лінгвоісторіографічною. Через особливості предмета дослідження та, як наслідок, дуже стисло поданий матеріал, до таких прикладів можна віднести студії В. Fortson, С. Brixhe, J. Vičovsky, P. Vavroušek, R. Kim. Індоєвропеїсти отримали можливість ознайомитися і з власне лінгвоісторіографічною розвідкою R. Woodhouse [7], проте вона присвячена історії вивчення лише фригійської мови (а не палеобалканських у цілому).

Отже, можна стреджувати, що спеціальних праць лінгвоісторіографічного характеру, присвячених палеобалканським мовам, у лінгвістиці недостатньо. Проте необхідність таких студій видається очевидною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баюн Л. С., Орел В. Э. «Язык фригийских надписей как исторический источник». *Вестник древней истории* 1 (1988): 173–200.
2. Георгиев В. И. Исследования по сравнительно-историческому языкознанию (Родственные отношения индоевропейских языков). Москва: Изд-во иностр. литературы, 1958. 318 с.
3. Калужская И. А. Палеобалканские реликты в современных балканских языках. К проблеме румыно-албанских лексических параллеле. Москва: Индрик, 2001. 176 с.
4. Нерознак В. П. Индоевропейское языкознание: новые аспекты. *Известия АН СССР, отделение литературы и языка*. 3 (39). Москва, 1980. С. 230–241.
5. Нерознак В. П. Палеобалканские языки. Москва: Наука, 1978. 248 с.
6. Kretschmer P. Einleitung in die Geschichte der griechischen Sprache. Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1896. 428 с.
7. Woodhouse R. An overview of research on Phrygian from nineteenth century to the present day. *Studia Linguistica*. 2009. Вып. 126. С. 167–188.

Луценко О. А.
(м. Слов'янськ, Україна)

ФРАЗЕОЛОГІЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ В ДОСЛІДЖЕННЯХ МОВОЗНАВЦІВ

*Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри германської та слов'янської філології ДВНЗ «ДДПУ»
Г. І. Капніна*

Німецька мова є однією з багатьох поширених мов у світі, будучи частиною германо-індоевропейської мовної сім'ї. Німецька мова багата фразеологією. В контексті опису даної праці, розглянемо аспекти, які слугують для широкого поширення досліджень в даній галузі мовознавства, а саме фразеологізми, і їхнє місце в дослідженні відомих мовознавців.

Дійсно, джерела формування і вживання фразеологізмів у мові є результатом різного розуміння слова комбінації. Їх справжнє походження вперше було використано в їх справжній сенс. Сталі сполуки – це лексичні

сполуки. У німецькій лінгвістиці поряд з терміном «ідіома» вживається в тому ж значенні, що й «фразеологічна одиниця». Західні лінгвісти називають фразеологізми «ідіома». Наприклад, Чарльз Ф. Хокетт пише: «Ідіома – це граматична форма однієї морфеми або складна форма, яку неможливо визначити наявна структура значення» [9, с. 172]. Р. Гібб вважає, що ідіоми складаються з «мертвих метафор» [7, с. 111]. Уріель Вайнрайх вважає, що ідіоми є частина полісемії через велику кількість лексичних одиниць [12, с. 2–25]. В. Л. Чафе та А. Катлер досліджують ідіоматику і пишуть, що ідіоми легко піддаються структурній зміні [5, с. 109–127]. Дж. Кац і А. Маккай, на відміну від класифікації Ф. Хокетта, не сприймає окремі морфемні слова як ідіоми. Він розглядає ідіому з двох і більше морфем. Адам Маккай згрупував ідіоматичні вирази та ідіоми як «фразеологічні словосполучення» або «фразеологічні ідіоми», зазначаючи, що є зв'язок між значеннями сполук і всією будовою цих сполук, і брак значення є високою ознакою його ідіоматичності [10, с. 24].

Фразеологічні одиниці характеризуються подвійним смислом, і значення складових слів стійкого словосполучення створюють певну картину, але фактичне значення всієї одиниці має мало, або й нічого спільного із цією картиною, створюючи цілком новий образ. Відомий український лінгвіст В. Д. Уженко вважає, що фразеологізми мають дану характеристику, в якій є поділ на такі ключові деталі:

Фразеологічна одиниця – це самостійна мовна одиниця, яка характеризується відповідними диференційними ознаками.

Такими ознаками для фразеологічних одиниць є:

- 1) фразеологічне значення;
- 2) компонентний склад;
- 3) граматичні категорії [4, с. 80–88].

На відміну від Дж. Каца, німецький мовознавець Й. Штраслер описує ідіоми так: «Ідіома — це поєднання кількох лексем, які неможливо визначити за складом. Ця структура не складається сполучення «дієслово з прийменником» [11, с. 71]. Було кілька дослідників, які це зробили описав фразеологізми як синтаксично інваріантні «камінні елементи», наприклад У. Вайнрайх, Б. Фрейзер, І. Мельчук, Ф. Ньюмейер. Безсумнівно, цілісністю, лексико-семантичною та синтаксичною стійкістю є основні умови для ідіом. Ідіоми є одним з найефективніших інструментів автор використовує для підсилення значення. Ідіом більше складніші комунікативні одиниці, ніж лексичні мовні одиниці [2, с. 34]. Дослідницька робота виявила, що низка фразеологізмів піддається синтаксичним змінам. Психолінгвісти також пояснюють цей факт так вираження активності людської свідомості і зауважте, що фразеологізми зазнають синтаксичні зміни легше зрозуміти.

Фразеологічна одиниця і слово можуть бути близькими за своїм значенням, тобто виражати спільне поняття, тотожність. Але й ця спільність поняття, яке кожне з цих мовних одиниць виражає, буде спільністю відносною. Фразеологічна одиниця і слово є якісно відмінними одиницями мови. Ця відмінність закладена у їх різній природній основі [3, с. 61–64]. Значення фразеологізму може співвідноситися із значенням слова, що виключає їх тотожність між собою. Крім того, слід мати на увазі, що "фразеологічне значення", на відміну від лексичного, не ускладнене словотворчим значенням, що і становить істотну особливість фразеологічної семантики [1, с. 83–86].

Слід зазначити, що переклад – це не тільки лінгвістична, а й культурна діяльність. Існує завжди два аспекти процесу перекладу: мова і культура. Ці поняття нероздільні оскільки мова представляє не лише культуру реальність, а й формує її. Розглядаючи фразеологічні одиниці в німецькій мові, потрібно також враховувати те, що мова є ключовим компонентом культури, і культура як єдність матеріального і духовного досягнень суспільства, оскільки культура відбиває соціально-психологічні особливості етносу, свої погляди, звичаї та традиції. Тому процес опрацювання та збір даних передбачає не лише дві мови, але дві дуже різні культури, навіть якщо вони мають схожі риси. Мовник-лінгвіст, хто прагне професіоналізму, повинен вільно володіти обома мов і повинен добре знати обидві культури.

У плані конфронтативно-фразеологічних досліджень є достатня кількість робіт, присвячених зіставленню фразеологічних фондів різних мов. На сьогоднішній час маємо багато досліджень відносно фразеології, до провідних авторів даної тематики досліджень фразеології можемо віднести таких науковців: Бургера, Бухофера і Сіальма та інші. Щодо слов'янських мов, то з контрастивним залученням німецької мови вони займають центральне місце досліджень, проведених Р. Екертом [6, с. 74]. Г. Шеманн досліджував близько 650 португальських та бразильських ідіом з дієсловом *dar* «давати», аналізуючи їх у відношенні німецьких відповідників, особливо враховуючи при цьому їх контекстуальну узгодженість і стилістичний аспект [8, с. 183].

Існують численні фразеологічні слова, фразеологічні словосполучення, фразеологізми, ідіоми, прислів'я і приказки. Кожна з ідіом має свій оригінал історія створення. Існує широкий спектр сфер використання фразеологічних одиниць сучасної англійської мови. Вони є вживається в літературній мові, у побутовій розмовній мові мовлення, в науковій і художній літературі та в журналістика. У новітній час фразеологічні одиниці дуже активні в усному мовленні і в письмовому контекст. Наявність різних конструктивних варіантів фразеологічних

словосполучень дозволяє їм вживати в усному мовленні будь-яким способом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авксентьев Л. Г. Сучасна українська мова. Фразеологія. Харків, 1983. 137 с.
2. Кунин А. В. Основные понятия английской фразеологии как лингвистической дисциплины. М., 1964. 34 с.
3. Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови. Київ, 1973. 759 с.
4. Ужченко В. Д. Народження і життя фразеологізму. Київ: Рад. школа, 1988. 144 с.
5. Chafe W. L. Idiomaticity as an anomaly in the Chomsky paradigm, Foundations of Language. 1968. № 4. P. 109–127.
6. Eckert, R. Aspekte der konfrontativen Phraseologie. In: Fleischer, W./ Grosse, R. (Hg.) 1979. – 258S.
7. Gibb R., Josephine Jr., Bogdanovich M., Jeffrey R. Sykes, Dale J. Barr. (1997). Metaphor in Idiom Comprehension. Journal of memory and language 37, p. 141–154.
8. Hans Schemann. Synonymwörterbuch der deutschen Redensarten. Klett Verlag, 1992. 234 S.
9. Hockett C. F. A Course in Modern Linguistics, New-York: Prentice Hall College Div., 1958. 621 p.
10. Makkai A. Idiom Structure in English, Paris: The Hague, Mouton, 1972. 371 p.
11. Strassler J. Idioms in English. A pragmatic Analysis. Tübingen, Narr, 1982. 160 p.
12. Weinreich U. Problems in the Analysis of Idioms. Substance and Structure of Language, Berkeley and Los Angeles, University of California Press, 1969. P. 23–81.

Маторін Б. І.
(м. Слов'янськ, Україна)

МЕТОДИ Й МЕТОДИКИ СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ (лінгводидактичний аспект)

Науково-дослідна (пошукова) робота як ученого-мовознавця загалом, так і здобувача вищої освіти зокрема, може бути успішною лише

за умови доброго знання матеріалу дослідження й використання релевантних методів та прийомів аналізу мовних одиниць: вибір адекватних методик і прийомів полегшує процес дослідження, робить його більш ефективним, а результати більш достовірними. Питання про методи й методики дослідження є одним із найважливіших у сучасному мовознавстві.

У тезах у лінгводидактичному аспекті схарактеризовано (відповідно до характеру публікації → тезисно) методи й методики сучасних лінгвістичних досліджень у межах нових мовознавчих наук, що виникли на перетині кількох галузей.

1. Метод – це система правил та принципів аналізу явищ, спосіб організації теоретичного й практичного освоєння дійсності. Кожному методу притаманні власні принципи й завдання, проте їх об'єднує спільна мета – набуття знань. Проблема лінгвістичних методів є однією з основних проблем загального мовознавства. Дотепер теорія лінгвістичних методів перебуває на стадії розвитку та становлення, тому дослідження проблеми трактування методу та його структури є перспективним завданням сучасної мовознавчої науки.

2. Деякі вчені інтерпретують термін *методи лінгвістики* водночас у широкому й вузькому значенні, зокрема, такий підхід представлено в розвідках О. О. Селіванової: «1) спосіб організації пізнавальної й дослідницької діяльності науковця з метою вивчення явищ і закономірностей певного об'єкта науки [перше значення є широким – Б. М.]; 2) система процедур аналізу об'єкта дослідження та / або перевірки отриманих результатів» [друге значення є вузьким – Б. М.] [9, с. 393]. Найчастіше лінгвістичний метод трактують у вузькому смислі.

3. Лінгвістичні методи застосовують з метою дослідження мови, мовленнєвого арсеналу та мовленнєвої діяльності, вони є специфічними порівняно з іншими науковими методами.

4. Науковці вважають, що методи як складніші пізнавальні процедури містять сукупність різних прийомів дослідження. Набір взаємопов'язаних способів та прийомів ефективного проведення певного дослідження, свого роду алгоритм дій, називають методикою. Методики, як правило, часто не прив'язані до конкретного методу й можуть охоплювати різноманітні методи. Деякі з методик, що виникли в межах певного методу, продовжують використовуватися й тоді, коли той чи той метод перейшов до пасивного вжитку.

5. Мовознавство XXI століття визначається одночасним співіснуванням багатьох парадигм наукового знання й різноманітних підходів до вивчення всіх аспектів людської мови.

6. Окреслемо основні напрямки в мовознавстві кінця XX –

поч. ХХІ ст., що виникли на перетині кількох галузей: антропологічна лінгвістика, ареальна лінгвістика, біолінгвістика, гендерна лінгвістика, дискурсологія, інтерлігвістика, інтернет-лінгвістика, когнітивна лінгвістика, комунікативна лінгвістика, комп'ютерна лінгвістика, лінгвістична концептологія, лінгвістична прагматика, лінгвістична екологія, лінгвокультурологія, лінгвопалеонтологія, лінгвокраєзнавство, лінгвофольклористика, медіалінгвістика, міжкультурна комунікація, ноолінгвістика, паралінгвістика, політична лінгвістика, психолінгвістика, рефлексивна лінгвістика, суггестивна лінгвістика, функціональна граматики, етнолінгвістика, юрислінгвістика тощо [6, с. 92].

7. Новітні лінгвістичні напрямки мають свої специфічні об'єкт, предмет, *методи, прийоми аналізу мови* [виділено нами – *Б. М.*], свої теоретичні установки, концепції тощо. Реалізація окреслених мети й завдань будь-якої наукової роботи потребують використання релевантних методів і пошуку адекватних методик, які можуть привести дослідника до бажаних результатів. Сучасні об'єкт і предмет аналізу в рамках нових мовознавчих наук, які виникли на перетині кількох галузей, можуть бути вивчені лише із залученням комплексу традиційних і модерних методів, із виробленням оригінальних авторських методик.

8. Здобувачі вищої освіти філологічних спеціальностей закладів педагогічного спрямування, без сумнівів, повинні володіти інформацією про новітні досягнення в сучасній лінгвістиці, зокрема відомостями про методи й методики сучасних мовознавчих досліджень у межах нових мовознавчих наук, що виникли на перетині кількох галузей.

9. Досягнення лінгвістики ХХ ст. і перспективи розвитку в ХХІ ст. аналізували й аналізують Н. Данилюк, О. Рогач, О. Мищенко, Л. Ковбасюк, Н. Романова, М. Конюшкевич, М. Кочерган, Г. Мельников, О. Павлов, С. Шулежкова та ін. [1–5; 7–8; 10]. Учені відзначили такі парадигми мовознавчої науки у ХХ ст., як людиноцентризм, семантикоцентризм та формоцентризм, звертали увагу на методи і принципи сучасного мовознавства. На заняттях лінгвістичного циклу обов'язково потрібно звертати увагу на сучасні методи й методики для вивчення мовних одиниць, якими послуговуються вчені в нових галузях мовознавчої науки. Водночас потрібно зазначити (і це особливо важливо в лінгводидактичному аспекті!), що зміна теорії (парадигми в науці) не заперечує наявних до цього наукових методів.

10. Отже, основними рисами сучасної лінгвістики є: різноманітність, багатовимірність об'єкта та предмета дослідження; специфічність методів, прийомів та принципів наукових наробіток; нова методологічна база; характер результатів тощо. Але вочевидь за розмаїттям, роз'єднаністю нових напрямів ховаються єдині концептуальні

моменти, які знаменують складові послідовності «мова → людина → суспільство». Об'єднуючим початком усіх цих різноспрямованих досліджень є людина, що розмовляє.

ЛІТЕРАТУРА

1. Данилюк Н. О., Рогач О. О. Сучасні методи і методики мовознавчих досліджень. *Волинь філологічна: текст і контекст. Українська мова в сучасному науковому вимірі*: збірник наукових праць. 2020. № 29. С. 7–19.

2. История и методология языкознания: учеб.-метод. пособие / сост. О. В. Мищенко; науч. ред. М. Э. Рут. Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2015. 64 с.

3. Ковбасюк Л. А., Романова Н. В. Сучасні лінгвістичні теорії: лекційні, практичні, самостійні модулі та тести: навчально-методичний посібник для магістрів заочної форми навчання. Херсон: Вид-во ХДУ, 2008. 96 с.

4. Конюшкевич М. И. Современные направления в языкознании. Гродно, 2006. 228 с.

5. Кочерган М. П. Методологія мовознавства. Методи мовознавчих досліджень. Загальне мовознавство: навч. посіб.; 3-є вид. Київ: Академія, 2010. 464 с.

6. Маторина Н. М., Маторин Б. И. Материалы к словарю лингвистических терминов по металингвистике. *Методологія та історіографія мовознавства: збірник тез VIII науково-практичної Інтернет-конференції*. Слов'янськ: ДДПУ, 2021. С. 90–95.

7. Мельников Г. П., Преображенский С. Ю. Методология лингвистики. Москва: Ленанд, 2015. 88 с.

8. Павлов О. В. Методологические проблемы современного гуманитарного познания: учебное пособие. Москва: Флинта, 2018. 325 с.

9. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.

10. Шулежкова С. Г. История лингвистических учений. Москва: Флинта, 2008. 404 с.

Matorina N. M.
(Sloviansk – Lutsk, Ukraine)

ON HISTORIOGRAPHY OF SCHULZ STUDIES

The state policy of Ukraine's integration into the European Union affects all spheres of social life, in particular, Ukraine has clearly defined guidelines for entering the educational and scientific space of Europe, improving educational and scientific research activities in the context of the European requirements. This is a certain challenge in the field of philology as well because European integration is not only about politics or economics; it is also about culture, art, science, and education. The scientific achievements of the philological direction should become certain actualizers of knowledge about our past and present.

Taking into account the realities of the modern higher Ukrainian school, approaches to teaching the disciplines of the philological direction require a certain revision. First of all, the lecture form of the organization of the educational-upbringing process is being discussed. Undoubtedly, the effectiveness of training applicants for higher education in philological specialties and the level of cognitive interest of future teachers-philologists will increase if, in the process of education, a combination of traditional teaching technologies and the latest effective innovative forms and methods/techniques of lecturing, in particular on History of Foreign Literature, is ensured. Diversification of lecture classes makes it possible to update the content, forms, and methods of education in accordance with the modern needs of society in innovative development; individualization of the learning process taking into account the needs of applicants for higher education, optimization of the entire learning process, opportunities to work for the future, and also contributes to the accelerated entry of native education into the modern environment of open education. In the scientific study, the experience acquired at the Philological Faculty of Donbas State Pedagogical University (Sloviansk, Ukraine) in the diversification of lectures on History of Foreign Literature on the material of the creative work of the most original creator of Polish culture of the 20th century, Bruno Schulz, is represented.

Bruno Schulz is a talented writer and literary critic, epistolographer, literary theorist, philosopher, artist, painter, decorator, draftsman, graphic artist, educator, translator, and also an architect, a kind of scientist, memoirist, journalist, and ultimately a well-known Drohobychan. And in each of the outlined areas of art, sometimes quite distant from each other, the artist managed to reach great heights. The individual achievements of the versatile talent of Bruno Schulz are interconnected: Schulz the writer and Schulz the graphic artist match wonderfully – for a better understanding of the literary poetics of Bruno

Schulz, one should always pay attention to his illustrations and drawings; his literary and critical articles combine the talent of an analyst and a writer; in pedagogical activity – first of all, the talent of an educator and an artist, etc. Bruno Schulz can be called an artist in literature (about all the author's written works) and a fictionist in painting (about drawings, graphics, watercolors, oil works, etc.). Bruno Schulz's talent is also manifested in the fact that his iconic figure is a universal and at the same time a unique example of the unity of the cultural heritage of the whole world, and Bruno Schulz himself is perhaps the most modern artist, whose unique versatile creativity is consistent with today and through the prism of the processes taking place in the modern stormy world, and through the prism of ideas about the future of all mankind.

Recently, interest in Bruno Schultz's creative work has been growing all over the world. The literary works by Bruno Schulz clearly confirm that his artistic creativity is characterized by extraordinariness in everything: both in the context of artistic works and the author's concept and the artistic reflection of reality, etc. The writer chooses such characters, such dramatic situations, which allow him to solve his creative ideas with the greatest expressiveness and evidence, to realize his author's concept.

Bruno Schulz tried to overcome the intermediacy destined for him by fate, to go beyond the boundaries of his "region of heresy", while remaining himself – a Galician Jew, a classic of Polish literature, a singer of a special Ukrainian "secret" province, the symbolic mystical portrait of which, according to researchers, left to posterity.

Taking into account the "regulations" of the volume of the materials of the Internet conference on topical problems of methodology and historiography of linguistics, the author is going to dwell on only one aspect within the framework of the issues outlined by the conference, namely, topical problems of historiography ... no, not linguistics, but ... literary studies. We are going to speak of the historiography of Schulz studies. It is innovative, interesting, and timely, and it obviously diversifies the educational material, in particular for lectures and practical classes on History of Foreign Literature in institutions of higher education of the pedagogical direction, which has been discussed above.

Historiography (from the Greek *ιστορία* story – a story about the past and Greek *γραφω* *grafo* – write) as a concept is used in three meanings: 1) firstly, it is a special branch of historical science that studies its history, the process of accumulation and development of historical knowledge; 2) secondly, it is a collection of research, scientific literature devoted to a certain era, period, problem, event, region or country; 3) thirdly, it is a scientific analysis of the completeness and reliability of research in historical science of this or that problem, topic, event, of a certain period of a specific era. Our investigation is about historiography in the second meaning.

Schulz studies (schulzology; by the way, the very concept of schulzologia has been established in Polish humanities) is a branch of literary studies that investigates the life path and multifaceted creative heritage of Bruno Schulz (1892–1942), as well as the place of the outstanding artist in the world literary process. The emergence of Schulz studies should be attributed to the 20s and 30s of the 20th century, when, in fact, the main parameters and directions for assessing his multifaceted heritage were formed in the lifetime publications about the artist and writer. Schulzology is developing very actively in European countries (first of all – in Poland), and it is also in Ukraine. The whole field of literary studies is devoted to very few, even world-famous artists (cf.: Shevchenko studies, Lesya studies, Franko studies, etc.).

The *history (historiography) of Schulz studies* in the sense of “the field of humanitarian knowledge that contains a complete overview of the works devoted to one artist – the world-famous writer and artist Bruno Schulz from Drohobych” [8, p. 105]. The term *historiography of Schulz studies* can be considered stable: this group – unlike conventional terms – includes terms that have received or are receiving general recognition and are widely used in literary science, they are used in most scientific surveys, educational programs, textbooks, etc.

Unfortunately, due to objective circumstances, little of what Bruno Schulz wrote has survived. This is a dilogy of the stories “Cinnamon Shops” (Polish: “Sklepy cynamonowe”; in English-speaking countries, the title of the collection is usually translated by the name of another story – “The Street of Crocodiles” (15 short stories) and “Sanatorium Under the Sign of the Hourglass” (Polish: “Sanatorium Pod Klepsydrą”) (13 short stories), as well as 4 short stories that were not published in the first editions of these collections – “Autumn” (Polish: “Druga jesień”), “The Republic of Dreams” (Polish: “Republika marzeń”), “Comet” (Polish: “Kometa”) and “Motherland” (Polish: “Ojczyzna”) – the so-called “scattered stories” [13]. Each of Schulz’s stories can be considered an independent work, since they belong to different genres and were written at different times, starting from 1925. The epistolary heritage of Bruno Schulz includes the collection “The Book of Letters” [11] – an authentic biographical source, as well as interesting information from the point of view of the peculiarities of the use of the artistic word: as is known, due to the optionality of publishing letters, writers feel unfettered by the laws of artistic conventions, therefore the narrative manner of their epistolary works, in contrast to the narrative of an artistic work, becomes more free, relaxed. Schulz the critic, Schulz the philosopher, and Schulz the literary theorist also left a collection of literary-critical, theoretical-literary, and philosophical texts “Critical Sketches” (Polish: “Szkice Krytyczne”) edited by Małgorzata Kitowska-Łysiak, which was first translated into Ukrainian by Vira Meniok

[12]. This is practically the entire literary and writing heritage of Bruno Schulz.

Today, there is much more literature about Bruno Schulz and his multifaceted work. And modern Schulziana is “a collection, a compilation of works of literature and art related to the life and work of Bruno Schulz, as well as all editions of his works” [8, p. 104] – is replenished continuously.

We present the most important sources about Bruno Schulz, which we use in the educational process of the SHEI “Donbas State Pedagogical University” when mastering Schulz’s literary discourse of historiographic direction.

First, it is the index to the bibliography of Bruno Schulz’s works, as well as studies that illuminate the life and work of the artist “Bruno Schulz (1892–1942): bio-bibliographic index” [2]. The extremely valuable edition includes 854 items of bibliographic records in chronological order (1989–2018).

Obviously, this is the Schulz Dictionary, or, as it is also called, the Dictionary of Schulz, the Encyclopedia of Schulz – the universal reference publication published in Gdańsk in 2003, which contains information about the life and personality of Bruno Schulz, and about all his versatile work – from the characters of his works to his painting techniques, and about his era and environment, place in the world culture; sums up nearly a hundred-year experience in studying all the aspects of Schulzianism in the world Schulzology (18 authors; 1st ed. – 449 p., 2nd – 467 p.; 281 illustrations; in Polish) [15]. The famous translator and historian Andrii Pavlyshyn is currently working on the translation of this dictionary into Ukrainian.

A separate – honorable place – in the history of Schulz studies is occupied by the book of Jerzy Tadeusz Ficowski (Polish: Jerzy Tadeusz Ficowski; 1924–2006) – a Polish poet, writer, literary historian, translator, art critic, literary critic, and prominent Schulzologist who devoted almost 60 years to “searches” for Bruno Schulz – “Regions of the Great Heresy. Bruno Schulz and His Mythology” (Polish: “Regiony wielkiej herezji”) [10]. Jerzy Ficowski was interested not only in literary texts but also in the epistolary, critical, graphic heritage of the unique Ukrainian, etc.

A separate page in the historiography of Schulz studies is the biennial rich and diverse International Schulz Festival in Drohobych, which is already becoming an event well known in the world and attracts – without any exaggeration – people of science, literature, culture, and art from all over the world.

The festival, which takes place systematically every two years in the format of a variety of informational and educational work in the field of culture and art artistic studies. The main events of the Schulzfest, such as inaugural lectures, Schulz scholarly conferences, author and literary meetings, seminars, discussions, presentations of books by Bruno Schulz and about Bruno Schulz,

art projects – art and photo exhibition openings, concerts, performances, theater performances, musical projects, cinema; the traditional torch procession, etc., definitely contribute to the activation of the modern course of the European integration processes of today's philological direction. Evidently, the Bruno Schulz International Festival has become a powerful tool for the qualitative transformation of Ukrainian society on the way to European integration in the humanitarian, particularly philological, sphere.

In our opinion, the most important event that takes place during the ten SchulzFests (2004–2022) is the academic part of the Schulz festival in the format of scientific and practical – the so-called Schulz studies scientific conferences. After each SchulzFest, post-conference scientific collective monographs are published, summarizing each Schulz studies conference, with texts in Polish, Ukrainian, and English [1; 3–7; 9; 14]. This is an inexhaustible source for inspiration and further creative searches and scientific efforts of Schulzologists, Schulzscieintists, Schulzlovers, and Schulzmen from all over the magical SchulzLand.

Here we put three points... Regulations, unfortunately.

Here we conclude. The historiography of Schulz studies, much more widely than other historical and literary courses, connects the study of the literary heritage of the world-famous artist Bruno Schulz with the general literary process, historiographical approaches of different literary schools of different chronological periods; philosophical currents and historical-literary studies of other nations; promotes familiarity with the latest publications of Ukrainian and foreign scientific periodicals; presents to applicants of higher education the main problems of historiography of literature; teaches to use the modern conceptual apparatus of literary studies; shows the connection of historiography with other humanitarian disciplines; contributes to the development of analytical and critical thinking in applicants of higher education, the ability to search for information, to use it in practical and scientific activities and in pedagogical work, to use different literary methodologies in literary practice, to carry out an analysis of the literary process in the context of literary thought of that time and today, to analyze and interpret literary studies practically, etc.

Each lecturer's creation of his/her teaching system is a continuous process that never ends. The lecturer must listen to himself/herself, his/her intuition and mood, which tell him/her about the effectiveness of certain forms, techniques/methods of organizing lecture classes, because he/she has an orientation towards training specialists of the new generation, capable of active professional life under the conditions of innovative development of the modern Ukrainian society.

REFERENCES

1. Антологія наукових матеріалів трьох міжнародних фестивалів Бруно Шульца в Дрогобичі / за ред. Віри Меньок; Полоністичний науково-інформаційний центр ім. Ігоря Менька ДДПУ ім. Івана Франка. Дрогобич: Коло, 2008. 160 с.
2. Бруно Шульц (1892 – 1942): бібліограф. показ. / уклад. Н. М. Рішаві; редактор С. Ю. Фартушок; рецензенти: В. В. Меньок; Г. Юзефчук; відпов. за вип. М. М. Дмитрів; Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Бібліотека. Дрогобич: РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2018. 210 с.
3. Бруно Шульц і культура Пограниччя: матеріали двох перших едіцій Міжнародного Фестивалю Бруно Шульца в Дрогобичі / Польський Інститут у Києві, Полоністичний науково-інформаційний центр ім. Ігоря Менька ДДПУ ім. Івана Франка; наук. ред. В. Меньок. Дрогобич: Коло, 2007. 396 с.
4. Бруно Шульц і сучасна теорія культури: матеріали VII Міжнародного Фестивалю Бруно Шульца у Дрогобичі / за ред. Віри Меньок. Дрогобич: Посвіт, 2018.
5. Бруно Шульц: тексти і контексти: матеріали VI Міжнародного Фестивалю Бруно Шульца у Дрогобичі / редакція Віри Меньок; Полоністичний науково-інформаційний центр ім. Ігоря Менька ДДПУ ім. Івана Франка. Дрогобич: Посвіт, 2016.
6. Бруно Шульц як літературний герой – Шульцівські інспірації та інтерпретації. Літературні та наукові нотатки IV Міжнародного Фестивалю Бруно Шульца в Дрогобичі. Дрогобич: Швидкодрук, 2010. 208 с.
7. Бруно Шульц як філософ і теоретик літератури: матеріали V Міжнародного фестивалю Бруно Шульца в Дрогобичі / Полоністичний науково-інформаційний центр ім. Ігоря Менька ДДПУ ім. Івана Франка; редакція В. Меньок. Дрогобич: Коло, 2014. 782 с.
8. Маторіна Н. М. «Шульцівські» літературознавчі терміни як об'єкт термінологічного дослідження (на матеріалі індивідуально-дослідницької роботи з історії зарубіжної літератури). *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету*: [збірник]. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 36. С. 102–106.
9. Сучасна рецепція творчості Бруно Шульца: наук. матеріали III Міжнародного Фестивалю Бруно Шульца у Дрогобичі / Полоністичний науково-інформаційний центр ім. Ігоря Менька ДДПУ ім. Івана Франка, Т-во «Фестиваль Бруно Шульца» у Любліні; за ред. Віри Меньок. Дрогобич: Коло, 2009. 302 с.
10. Фіцовський Є. Регіони великої ересі та околиці. Бруно Шульц та його міфологія. Київ: Дух і літера, 2010. 544 с.

11. Шульц Б. Книга листів / укл. Єжи Фіцовський; пер. з пол. А. Павлишин. Київ: Дух і літера, 2002. 360 с.
12. Шульц Б. Літературно-критичні нариси. Київ: Дух і літера, 2002. 176 с.
13. Шульц Б. Цинамонові крамниці та всі інші оповідання в перекладі Юрія Андруховича: оповідання; переклад з польської. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2017. Вид. четверте. 384 с.
14. Шульцівські інспірації в літературі: наук. матеріали IV Міжнародного Фестивалю Бруно Шульца в Дрогобичі / за ред. Віри Меньок. Дрогобич: Коло, 2010. 359 с.
15. Słownik schulzowski / Oprac. i red. W. Bolecki, J. Jarzębski, St. Rosiek. Gdańsk, 2003. 449 s., 281 ilustr.; Wyd. drugie. Gdańsk, 2006. 467 s.

*Орел А. С., Булатова О. Д.
(м. Слов'янськ, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗОВИХ ДІЄСЛІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ

Історія фразових дієслів простежується в мовознавстві починаючи з давньоанглійських писемних джерел. Прислівники та прийменники в них використовувалися в прямому значенні на позначення місця, напрямку та орієнтації в просторі. Наприклад, *The child went out.* – Дитина вийшла (напрямок); *The child stood by.* – Дитина стояла поряд (місце); *The person held his hand up.* – Людина підняла руку вгору (орієнтація). Прислівники, як і прийменники вказували на взаємозв'язок дієслова та об'єкта в реченні: *The person stood by the shop.* – Людина стояла біля магазину (місце); *The robber climbed out the cut-in head.* – Грабіжник виліз з квартирки (напрямок); *She hung the clothes over the fire.* – Вона повісили речі над вогнищем (орієнтація в просторі). Кількість комбінацій дієслів з прислівниками накопичувались століттями, їхні значення часом змінювалися повністю.

Треба відзначити, що в сучасній англійській мові є велика кількість фразових дієслів, або особливих форм словотворення, що становлять єдність дієслова та післяслога, яких немає в українській мові. І ця кількість безперервно збільшується, а разом з тим збільшується й частотність їхнього використання, що робить вивчення особливостей перекладу фразових дієслів найбільш актуальною. Фразові дієслова є важливим розділом лексики англійської мови, однак багато теоретичних і практичних питань їхнього перекладу розроблені недостатньо: фактично відсутні

навчально-методичні посібники, які навчали би майбутніх фахівців перекладу фразових дієслів, тому найчастіше й виникають труднощі під час підбору українських еквівалентів до подібних дієслівних конструкцій. Отже, на наш погляд, вкрай перспективним є дослідження фразових дієслів як унікального явища лексики англійської мови та виділення аспектів, що становлять найбільші труднощі для перекладу, ураховуючи, що в українській мові взагалі немає таких словоутворень, які базуються на єдності дієслова та післяслога.

Слід пам'ятати, що кожне фразове дієслово має синонім, адже виникли вони природнім шляхом, а поштовхом до паралельного утворення подібних прислівниково-прийменникових конструкцій були певні історичні події, зокрема, у результаті Нормандського завоювання Англії англійська мова поповнилася латинськими словами, які розширили наукову та літературну лексику та водночас спричинилися до паралельного розвитку фразових дієслів та синонімічних монолексемних дієслів [4].

Будь-який учасник міжкультурної комунікації має володіти граматиною, лексикою та фонетикою як вихідної мови, так і мови перекладу. З особливими труднощами перекладач стикається на лексико-семантичному рівні, який є найважливішим рівнем комунікації, адже для успішного розуміння повідомлення необхідно розуміти, яке значення та зміст несе слово чи фраза в поданому контексті [4].

Однією з лексичних одиниць, що має особливі семантичні властивості, і є фразове дієслово (phrasal verb) – це дієслово у поєднанні з прислівником чи прийменником, чи з прислівником та прийменником разом, що набуває нового значення [7].

Дослідники виділяють декілька критеріїв, що характеризують фразове дієслово:

- можливість заміни фразового дієслова монолексемним (простим);
- ідіоматичність;
- питання, поставлені від фразового дієслова, мають займенниковий характер (whom/what) [2, с. 12].

Крім того, фразові дієслова є фактично лексичною групою необмеженої кількості. Умовно можна виділити три основні групи фразових дієслів:

- власне фразові;
- прийменникові;
- фразово-прийменникові, що містять прийменник та прислівник [4].

Не дивлячись на всі перераховані вище критерії, що допомагають ідентифікувати певні сполучення слів як фразові дієслова, вони не можуть

забезпечити стовідсоткове розпізнання. Наявна велика кількість винятків, тому більшість дослідників вважає, що взагалі неможливо провести чітке розмежування між фразовими дієсловами, з одного боку, та сполученнями дієслів з «чистими» прислівниками або прийменниками, з іншого боку [6, с. 17].

Для того щоб правильно та коректно відповідно до вихідної мови ідентифікувати та перекласти фразове дієслово доцільно було би простежити розвиток семантичного значення прислівника. Наприклад, у IX столітті прислівник *out* мав лише значення «рух назовні», наприклад, *go out* (вийти) або *leave out* (піти). Пізніше додалося значення «видати звук», *cry out* (виголосити), *call out* (покликати). Ще пізніше з'явилося значення «припинити існування» – *burn out* (вигорати), *die out* (вимирати), потім прислівник додатково набуває значення «розподілити порівну», наприклад, *pass out* (роздавати), *send out* (розіслати). Крім того, з'явилося ще значення «звільнити від вмісту», як-от *clean out* (вичистити). Важливо також акцентувати увагу на тому, що в розмовній англійській мові додаються ще значення, наприклад, *hang out* «зависати з друзями», які також поширені серед носіїв мови [4].

Хочеться відзначити, що більшість англійських фразових дієслів перекладається на українську дієсловами з префіксами. Префікси в українській мові, подібно до прийменників в англійській, використовуються для утворення різних дієслів від одного кореня. Тому в деяких випадках використання фразових дієслів ми можемо інтуїтивно зрозуміти значення, адже вони легко виводяться зі значення складників: *come back* – повертатися, *go away* – піти, *stand up* – підводитися і т. д. [2, с. 238]. Інші ж мають ідіоматичні особливості, та їхнє значення можливо лише запам'ятати, наприклад, *take after* – бути схожим на кого-небудь. Труднощі перекладу мають дієслова, які в сполученні з різними елементами набувають різних значень, мало пов'язаних за змістом. Такими є *take* – брати, *take up* – започатковувати хобі, *take over* – заміщувати кого-небудь, *take to* – починати. У таких випадках необхідно перекладати цілісну конструкцію, шукати відповідник без урахування значення прислівника чи прийменника.

Труднощі, з якими стикаються перекладачі, виникають також за рахунок обмеженого використання розмовних конструкцій під час навчання в університеті, що призводить до правильної ідентифікації фразових дієслів у науковому та художньому стилях та браком коректного тлумачення розмовних варіантів.

Значення фразових дієслів варіює залежно від контексту, тому майбутній перекладач має враховувати це та коректно добирати відповідники з мови перекладу. Фразові дієслова найчастіше

використовуються в розмовному стилі, але поширені також в інших стилях [2, с. 156]. Є також професійно орієнтовані англійські фразові дієслова, що зустрічаються в багатьох сферах діяльності [1]. Крім того, дослідження показують, що носії мови використовують зазначені дієслівні конструкції частіше та в більшій кількості значень, порівняно з тими, для кого англійська мова не є рідною [9], тому володіння фразовими дієсловами – один з показників високої лінгвістичної компетенції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильев А. Ю., Богинский Б. А. Фразовые глаголы в английском языке. *MODERN SCIENCE*. 2019. № 6–3. С. 187–189.
2. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця: Нова книга, 2004. 576 с.
3. Кортни Р. Английские фразовые глаголы. М.: Рус. яз., 2001. 767 с.
4. Рева Е. А., Данильченко Т. Ю. Особенности перевода фразовых глаголов в английском языке. *Гуманитарный трактат*. 2020. № 80. С. 9–11.
5. Almond D., Skellig O. Hachette Children's Group, 2007. 176 p.
6. Hewings M. *Advanced Grammar in use*. Cambridge. University Press, 2013.
7. Oxford Learner's Dictionaries. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com>.
8. Shaw B. *Pygmalion*. [Електронний ресурс]. 1999. URL: www.bartleby.com/138/.
9. Zarifi A., Mukundan J. Grammatical Presentation of Phrasal Verbs in ESL Textbooks. *Pertanika Journal of Social Sciences and Humanities*. 2014. № 22(2). P. 649–664.

*Орел А. С., Лемешевська А. С.
(м. Слов'янськ, Україна)*

ЛЕКСИЧНІ ТА ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ ТА МЕТОДИ ЇХНЬОГО ОПРАЦЮВАННЯ

Процес вивчення мови є досить складним та контроверсійним для перекладачів та науковців. Мова, як об'єкт вивчення, не є сталим фактором, постійно змінюється, набуває та втрачає певні характеристики та лексичні одиниці.

Світ також не стоїть на місці. Процеси розширення світогляду людей, через необмежений доступ до інформації, трудові міграції, культурний обмін прискорили процеси видозмінення мов, на які раніше потребувалось більше часу. З цього постає потреба у перекладі текстів на рідні мови.

Переклад з англійської є актуальним у сьогоденному суспільстві чи не найбільше, оскільки англійська є мовою міжнародного спілкування і допомагає стирати культурні кордони між країнами.

При перекладі з англійської на українську мову можуть виникати проблеми, оскільки ці мови різні за своєю граматичною структурою та лексичними особливостями. Починаючи з різниці порядку слів у реченні, завершуючи особливостями перекладу фразеологізмів, перекладач під час своєї праці буде стикатися з труднощами.

В цій доповіді ми зробили акцент на граматичних та лексичних труднощах при перекладі з англійської на українську та способах та видах перекладу за допомогою яких, фахівець може з ними впоратись.

Першими ми хочемо представити лексичні труднощі і засоби їх подолання.

Лексика – найбільш нестабільна структура кожної мови, на неї впливає історичний період, нові технології, події у світі та багато інших факторів. Тож, коли ми торкаємось лексичного аспекту при перекладі на українську мову з англійської, виникають такі проблеми, як різниця у культурному контексті між цими двома мовами; багатозначність слів; труднощі з підбором правильних еквівалентів; переклад наукової термінології за відсутності в неї затвердженого способу перекладу; робота з неологізмами, фразеологізмами та інше.

Для того, щоб зберігати адекватність перекладу тексту фахівцями використовуються лексичні трансформації.

Ми хочемо запропонувати для розгляду саме такі: конкретизація, генералізація, модуляція, антонімічний переклад та компенсація. Для підготовки нами була використана праця В. І. Карабана [1, с. 273–274], українського науковця, лінгвіста який запропонував саме такі визначення вищезазначених трансформацій.

Перша з лексичних трансформацій – конкретизація. Цей процес полягає у підборі найбільш адекватного еквівалента до лексичної одиниці. Під час трансформації необхідно враховувати до якого рівня еквівалентності можна віднести ту чи іншу лексичну одиницю, наскільки є можливим підібрати абсолютний еквівалент і якщо це неможливо, використовувати для цього синонімічні відповідники.

Генералізація відрізняється від конкретизації тим, що під час перетворення ми приводимо лексичну одиницю до більш загального,

родового значення, без намагання підібрати найточніший еквівалент. Це часто необхідно через потенційне нерозуміння читачем певних культурних та соціальних особливостей, які можуть викликати непорозуміння та питання під час читання тексту. Певні лексичні одиниці, слово або вираз, несуть в собі певне культурне відсилання, якому неможливо знайти такий самий культурний відповідник в українській мові.

Модуляція – це засіб перекладу який полягає у заміні лексичної одиниці, що перекладається, не еквівалентним поняттям, але з таким же значенням як у тексті оригіналу. Дуже часто ця трансформація необхідна через стилістичні відмінності між мовами та лексичними валентностями.

Антонімічний переклад дуже відрізняється від попередньо описаних трансформацій, адже полягає в тому, що при перекладі лексичні одиниці з мови перекладу, які є стверджувальними, замінюються на заперечні та навпаки. Це обумовлено правилами англійської мови, що регламентують використання двох заперечних елементів близько один до одного в реченні, бо якщо це відбувається речення з заперечувальними відтінками набуває стверджувальних властивостей. В українській мові таких правил немає.

Останньою лексичною трансформацією, яку ми тут розглянули, це компенсація. Ця лексична трансформація використовується задля заповнення втраченого елемента з оригінального тексту певним відповідником в тексті перекладу. Компенсація буває необхідна через різницю в лексичному запасі англійської та української мови. Через відсутність в українській мові певних слів чи мовних зворотів.

Не менш важливими для процесу перекладу є граматичні труднощі перекладу і граматичні трансформації, як засіб їх подолання, відповідно.

Найбільш поширеними труднощами цього аспекту виступають: належність української та англійської мови до різних типів мов, відсутність в українській мові великої кількості граматичних конструкцій, частин мови та навіть членів речення. Також проблемним є переклад граматичних омонімів.

Задля подолання цих труднощів Карабан В.І пропонує таку класифікацію лексичних трансформацій[1, с. 15–21]:

1. Транспозиція;
2. Заміна;
3. Додавання;
4. Вилучення;
5. Комплексна трансформація.

Під транспозицією розуміється процес так званого вільного перекладу, що полягає у заміні цілих граматичних конструкцій без досягнення повної еквівалентності, але зі збереженням сенсу

висловлювання. Транспозиція змінює порядок слів у реченні і викликана структурними відмінностями у мовах. Завдяки цьому процесу фахівець може досягти для свого перекладу більшої літературності та художності.

Заміна у перекладі відбувається коли граматична конструкція в оригіналі замінюється іншою в мові перекладу. Наприклад слово в однині в оригіналі буде перекладатися у множині та інше. Заміна дуже часто супроводжує транспозицію в реченні, адже вони певною мірою споріднені.

При іншій граматичній трансформації – додаванні, в тексті перекладу з'являються нові елементи, яких не було в оригіналі, але при збереженні адекватності перекладу. Це часто зумовлено різницею у граматичній будові речень в обох мовах. Такі зміни можуть бути контекстуально або структурно вмотивовані.

Вилучення є протилежним від додавання процесом, який передбачає прибирання певних елементів з речення оригіналу, якщо вони не існують у мові перекладу, або порушують її мовні норми. Часто в українській відсутні деякі частини мови, які є в англійській. Вони не несуть лексичного сенсу, тому при перекладі їх треба вилучити з граматичних конструкцій оригіналу.

Остання граматична трансформація, яка була запропонована професором Карабаном, це комплексна трансформація. Цей засіб перекладу полягає у комбінації декількох трансформацій в одному реченні. Це можуть бути прості граматичні трансформації або граматичні поряд з лексичними.

Отже, переклад у сучасному світі необхідна річ для спілкування, освіти та культурного збагачення, тож важливо розуміти труднощі, які виникають під час цього процесу та вміти ефективно їх долати. Саме тому таким важливим є розуміння перекладацьких трансформацій, їх класифікацій, причин та особливостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: навч. посіб. 4-те вид. Вінниця: Нова кн., 2004. 575 с.

2. Прагматично зумовлені лексичні трансформації в англо-українському художньому перекладі. *Наукові записки*. 2010. Т. 1, № 89. С. 176–181.

URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Nzs_2010_89\(1\)_42](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Nzs_2010_89(1)_42).

3. Baker M., Saldahna G. *Encyclopedia of translation studies*. 3rd ed. London: Routledge, 2019. 900 p.

Осипенко В. Ю.
(м. Бахмут, Україна)

ДИСКУРС І ТЕКСТ: З ІСТОРІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ

Науковий керівник – доктор філологічних наук,
професор, завідувач кафедри германської та
слов'янської філології ДВНЗ «ДДПУ»
В. А. Глущенко

Сучасне мовознавство ґрунтується на досвіді лінгвістичних досліджень, і тому актуальним є звернення до наукової спадщини мовознавців. Важливим питанням залишається співвідношення тексту і дискурсу. Надзвичайно важливим для розуміння терміна *дискурс* є, безпосередньо, розмежування цих понять, що є предметом активних дискусій лінгвістів. Хоча між текстом і дискурсом багато спільного, ототожнювати їх все ж не слід. Безперечно, текст є основою будь-якого дискурсу, але поняття дискурсу виявляється ширшим за поняття тексту. Текст має конкретну прагматичну мету, а про визначення дискурсу складно говорити однозначно, оскільки він принципово нескінченний, являє собою сукупність текстів певного типу.

Розбіжності в підходах до визначення цих понять зумовлюються як історією становлення наукової галузі, об'єктом якої є текст, так і складністю, багатогранністю комунікативних одиниць. К. С. Серажим наголошувала, що у підходах різних наукових шкіл сформувалися передумови для розмежування понять тексту й дискурсу. Протягом усієї історії свого формування термін *дискурс* вживався для позначення багатьох лінгвістичних понять. Ним називали мову та мовлення взагалі. Так, *текст* – завершене повідомлення певного змісту, яке організоване за моделлю функціонального стилю і характеризується своїми дистинктивними ознаками, є продуктом що має певну мовну специфіку, та адресований мовній особистості [11].

Питання визначення тексту та дискурсу було центральним з часів його виникнення. У 60-ті роки ХХ століття лінгвістика вийшла за межі дослідження ізольованого висловлювання та перейшла до аналізу синтагматичного ланцюга висловлювань, що утворюють текст, головними властивостями якого є завершеність, цілісність, зв'язність. Новий підхід був обумовлений тим, що мовлення стало розглядатися насамперед як засіб комунікації, а також прагненням глибше вивчити зв'язки мовлення з різними сторонами людської діяльності, що реалізуються через текст. Це зумовило появу нового напрямку – теорії (лінгвістики) тексту.

Як вже зазначено, в мовознавстві термін *дискурс* перетинається з терміном *текст*, тож лінгвісти досліджували підстави для диференціації цих термінів. Е. Бенвеніст зазначав, що тенденція до розмежування дискурсу і тексту виникла у 70-ті – 80-ті роки ХХ століття [3], причому це розмежування у різних дослідників обґрунтовується по різному. Так, В. В. Красних текст визначає як одиницю дискурсу [10], М. Я. Димарський співвідносить поняття дискурсу і тексту як окреме та загальне, статичне та динамічне [6]. В. І. Карасик виділяє інституційний дискурс та наголошує на тому, що він характеризує мовленнєву поведінку представників певних соціальних сфер, визначає дискурс як текст, занурений у ситуацію спілкування або навпаки – як спілкування за допомогою тексту [9]. Також, запропоновано наступні варіанти їх розмежування. Наприклад, на думку Н. С. Валгіної, розмежування понять може бути визначено і формами мовлення: термін «дискурс» найчастіше застосовують до творів усної, а термін «текст» – до творів письмової мови [4]. Таким чином, думки дослідників збігаються у тому, що поняття «текст» і «дискурс» пов'язані, але не тотожні. Вони відрізняються обсягом понять та аспектом розгляду.

Цікавим видається розмежування тексту та дискурсу, виконане Т. ван Дейком. Вчений стверджує, що «дискурс» – актуально проголошений текст, а «текст» – це абстрактна граматична структура висловленого. «Дискурс» – це поняття, що стосується мови, мовної дії, тоді як «текст» – це поняття, що стосується системи мови або формальних лінгвістичних знань, лінгвістичної компетентності [5].

Ф. С. Бацевич наголошував, що текст як явище мовної та позамовної дійсності – складний феномен, який виконує різноманітні функції: бере участь у комунікації, допомагає зберігати інформацію в просторі й часі, є продуктом конкретної історичної епохи, віддзеркаленням певних соціокультурних традицій. Також, текст розглядається як результат спілкування, співвідносячи його з поняттям *дискурсу*. Дискурс, з його точки зору, можна вважати одночасно живим процесом спілкування й найзагальнішою категорією міжособистісної інтеракції [2].

Н. Феркло упорядкував способи застосування терміну дискурс у сучасному дискурс-аналізі. Він протиставив мовні діалоги та письмові тексти, розмовне та письмове мовлення, вказав на ситуаційний контекст використання мови, інтеракцію між читачем/письменником та текстом. Текст і дискурс, як вважає науковець, прийнято розглядати як письмову, так і мовленнєву форму. Але чітко розмежувати текст і дискурс можна на основі певних критеріїв. Ці критерії лінгвістичні по своїй суті і в більшості своїй відносяться до синтаксичних та семантичних зв'язків всередині тексту. В залежності від контексту та ситуації текст може бути абсолютно однозначним [12].

Також дискурс можна визначити як процес з урахуванням учасників певної події, ситуації спілкування, а текст є продуктом такого взаємовідношення і містить, головним чином, формальні засоби зв'язку висловлювань. Цей висновок корелює з позицією Н. Д. Арутюнової, яка під текстом розуміє переважно абстрактну, формальну конструкцію, а під дискурсом – різні види її актуалізації, які розглядаються з точки зору ментальних процесів і в зв'язку з екстралінгвістичними факторами [1].

Необхідно зазначити, що в мовознавстві існують певні моделі співвідношення понять *дискурсу* і *тексту*. Так, тлумачна модель *дискурс* = *текст* + *контекст* постулює співвідношення двох феноменів як лінгвосоціального і суто лінгвального явищ. Деякі дослідники розмежовують ці два поняття по опозиції *письмовий текст* ↔ *усний дискурс*. У тлумачній моделі *дискурс* ≈ *текст* обидва феномени майже ототожнюються. У тлумачній моделі *дискурс* ↔ *текст* обидва явища протиставлені як «актуальність – віртуальність»: дискурс розглядається як реальна мовленнєва подія (мовленнєва діяльність, що протікає у певній сфері, зв'язний текст, що виникає в мовленні), натомість текст не має прив'язки до реального часу, а є абстрактним ментальним конструктом, що реалізується в дискурсі. У тлумачній моделі *дискурс* = *мовлення* + *текст* об'єкти уваги співвіднесені через опозицію «усна – письмова форми мовлення». Як стверджує В. В. Жайворонок, в дискурсі «лінгвальне тісно переплітається із соціальним, тому дискурсивне мовлення може розглядатися як соціальна подія, як фактор взаємодії людей і механізмів їхньої діяльності» [8], [7].

Зрозуміло, що зазначені тлумачні схеми не є вичерпними. У літературі знаходимо чимало прикладів відхилення від наведеної системи інтерпретації понять *тексту* і *дискурсу*. Так, М. Фуко співвідносить їх з поняттями «подія» і «серія», які разом утворюють «дискурсивну формацію», а сам дискурс постає як низка односпрямованих текстів, що продукуються за конвенціоналізованими й стандартизованими правилами комунікативної практики у вигляді серій як наслідки попередніх і причини наступних подій. Також, М. Фуко підкреслює, що оскільки в процесі продукування текстів виробляються специфічні правила текстотворення, то й дискурси мають розглядатися як своєрідні парадигми комунікативної поведінки, у межах яких виникають конкретні тексти і текстотипи [13].

Таким чином, із урахуванням сказаного, *дискурс* слід розглядати як широке поняття, яке охоплює мовну систему (саме ту її специфічну частину, яка спрямована на охоплення тієї чи іншої ланки комунікації), мовлення як діяльність (у сукупності всіх мовних і позамовних чинників) і мовлення-текст. Текст є явищем вужчим від дискурсу та має ознаки закритої системи й переважно писемну форму використання. Дискурс є

поняттям ширшим від тексту, а підходи до його визначення не можуть обмежуватися рамками окремого висловлення. Отже, способом розрізнення феноменів *дискурс* і *текст* є їх представлення у вигляді кореляції «загальне – часткове», у якій текст (часткове) постає конститутивною одиницею дискурсу, а дискурс (загальне) – одиницею вищого рівня абстракції, де існує потенційно безкінечна кількість конкретних і реальних текстів.

Також, незважаючи на наявні розбіжності описаних вище підходів до вивчення та розмежування тексту і дискурсу, вони не є антагоністичними, оскільки базуються на різних принципах. А суперечності з приводу їх розрізнення пролягають саме через вивчення співвідношення категорій тексту і дискурсу. Тому дискурс постає як зв'язний текст разом з прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими чинниками; текст, взятий в аспекті події; мовлення, яке розглядається як соціальна дія, як компонент, що приймає участь у взаємодії людей і механізмів їх свідомості. Тому аналіз дискурсу необхідно розглядати як міждисциплінарну галузь знання, в якій поряд з мовознавцями у дослідженні приймають участь соціологи, психологи, спеціалісти з штучного інтелекту, етнографи, літературознавці семіотичного напрямку, філософи.

Важливим буде зазначити, що дискурс є складним соціолінгвістичним феноменом сучасного комунікативного середовища, який детермінується його політичними, соціокультурними, прагматично-ситуативними, психологічними та іншими чинниками; має «видиму» – лінгвістичну (суцільний текст або його синтаксично завершений фрагмент), та «невидиму» – екстралінгвістичну (світогляд, думки, мета адресанта) структури; характеризується спільністю світу, який впродовж розгортання дискурсу «будується» його репродуцентом (автором) та інтерпретується реципієнтом (слухачем, читачем, тощо). Дискурс є передусім мовним потоком, мовленням в його постійному русі, що містить індивідуальні особливості комунікантів та комунікативної ситуації [11].

Отже, у дослідженні визначено поняття *дискурсу* і *тексту*; розглянуто відмінності та подібності в трактуванні та особливостях цих термінів. Коротко охарактеризовано основи інтерпретації понять дискурсу та тексту із погляду структурно-семантичних категорій. Розглянуто можливість узагальнення, і водночас, розмежування досліджуваних понять. Наразі чіткого розмежування змісту термінів *дискурс* і *текст* не проведено, хоча загальна тенденція в них використання простежується: на сьогодні, загальновизнаним є визначення поняття *дискурсу* як структурованого комунікативного явища, складниками якого є текст та екстралінгвальні чинники [3]; для дослідження дискурсу більше важливі

ситуації, у яких протікає мовна діяльність, його соціокультурна специфіка, обумовленість його змісту та структури соціальними та комунікативними факторами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н. Д. Дискурс. *Лингвистический энциклопедический словарь*. Москва: Советская энциклопедия, 1990. С. 136–137.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ: Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
3. Бенвенист Э. *Общая лингвистика*. Москва: Прогресс, 1974. 448 с.
4. Валгина Н. С. *Теория текста: учеб. пособ.* Москва: Логос, 2003. 280 с.
5. Ван Дейк Т. А. *Язык, познание, коммуникация*. Благовещенск: БГК им. И. А. Бодуэна де Куртенэ, 2000. 308 с.
6. Дымарский М. Я. *Проблемы текстообразования и художественный текст: на материале русской прозы XIX – XX вв.* Санкт-Петербург: Изд-во С.-Петерб. ун-та, 1999. 284 с.
7. Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Ганжа А. М., Коць Т. А., Мех Н. Я., Сюта Г. М. Українська лінгвостилістика та культура мови на межі століть: полілог поколінь. *Українська мова*. Київ, 2016. № 4. С. 24–40.
8. Жайворонок В. В. *Українська етнолінгвістика. Нариси*. Київ: Довіра, 2007. 262 с.
9. Карасик В. И. *Язык социального статуса*. Москва: Институт языкознания, 1991. 495 с.
10. Красных В. В. «Свой» среди «чужих»: миф или реальность? Москва: Гнозис, 2003. 375 с.
11. Серажим К. С. *Текстознавство: підручник / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка*. Київ: Київський університет, 2009. 528 с.
12. Тичер С., Мейер М., Водак Р., Веттер Е. *Методы анализа текста и дискурса*. Харьков: Гуманитарный центр, 2009. 356 с.
13. Фуко М. *Археология знания*. Санкт-Петербург: Гуманитарная академия. Университетская книга, 2004. 416 с.

Решетняк О. О., Торопченко О. С.
(м. Слов'янськ, Україна)

ДО ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАРАТИВІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ

Представники спільноти поглинають інформацію по-різному: хтось візуально, дехто кінестетично, а деякі індивідуми, синтезуючи різні способи й застосовуючи дискретивний підхід, сприймають її виключно на слух. Ще за часів Давньої Греції та Риму поставало питання, як утримувати концентрацію уваги слухача на певній інформації. Хоча оратори безпосередньо постійно докладали неабияких зусиль для цього, незначна насиченість інформацією світосприйняття не дозволяла повністю їм реалізуватися.

Час настільки стрімко плине, що заплющуючи очі, уявляємо не сотні томів книг на старих полицях у далекій бібліотеці пам'яті, а каскади інформаційно-миттєвих кластерів, що можна було б пережити заново. Але багато миттєвостей, на жаль, не сприймаються візуально, а надходить лише опосередковано, і ось саме на такі моменти майстри слова намагаються звертати увагу.

Сучасний світ має більше інформаційне наповнення, і для митців слова це стало певною проблемою, саме щодо утримання уваги слухачів. Тому доволі велика кількість ораторів починає перетворює звичайні гасла на наративи – так звані «пояснювальні розповіді», за термінологією американського філософа й мистецтвознавця Артура Данто [1]. Тобто наратив – це, швидше, не об'єктивна, а суб'єктивна розповідь. Наратив виникає тоді, коли у звичайну маніфестацію додаються суб'єктивні емоції й оцінки оповідача-наратора, або ж відбувається залучення причинно-наслідкових зв'язків і логічних ланцюжків між описаними подіями, якщо йдеться про об'єктивні історичні чи наукові тексти. Власне дефініція наратив сформувалася ще задовго до нашої ери, походить від лат. *narrare* – «розповідати», «пояснювати», хоча деякі дослідники визначають його як похідне від французького та англійського *narrative*. Зазначену номінацію потрактовують і як *викладення (фактів)*, тобто термін можна застосувати не лише в риторичі, а й у публіцистиці.

Наприкінці ХХ – початку ХХІ століття термін набуває широкого вжитку не тільки у вищезазначених сферах діяльності, а й опановує нові. Сучасні покоління починають все більше й більше абсорбовувати інформацію, тому, окрім первинної функції у певних сферах, він трапляється й у площині історії, політології, філософії, соціології. На сьогодні в мовленні окреслена низка термінів: оратор, наратор,

наратор і нараторів. Останні два є значущими для сучасного узусу, оскільки саме вони набули певного тренду на тлі рашистського вторгнення в українське мирне життя. Вважаємо наратором такий знаний вислів, як *Київська Русь*, наприклад: *Київська Русь — середньовічна східноєвропейська феодальна монархічна держава зі столицею в Києві, що існувала впродовж IX-XIII століть*. Завдяки нараторам і нараторам цей термін-вислів набув нових асоціацій і сенсів, щодо держави як колиски українського народу, об'єднувальної чинник нації, що додає та вигострює почуття української гідності.

Також до історичних нараторів можна зарахувати номінацію *козак*. *Козаки — учасники самоврядних чоловічих військових, згодом і територіальних громад, спільнота людей такої самоназви, що з XV століття фіксуються джерелами у степах Східної Європи, зокрема Подніпров'я*. Цей термін, як і вищезазначений, був відомий задовго до подій, які спричинили спалах активності функціонування нараторів, і одне з основних його значень «вільна людина» було відомо давно, але з огляду на події в Україні наратори почали використовувати його як синонім до дефініції *вільна людина з новою силою*, і це відповідно ще більше додало популярності цьому наратору.

Сучасна історія теж постійно продукує виникнення нараторів. Чудовим прикладом такого явища є *кіборг та кіборги* (скорочення від «кібернетичний організм») – *біологічний організм, що містить механічні та електронні компоненти, котрі замінюють його органи й частини тіла, або доповнюють їх*. Але в останні роки завдяки подіям 2014 – 2015 років термін трансформувався в наратор. Кіборг(ами) називають українських військових – учасників оборони Донецького аеропорту імені Сергія Прокоф'єва, що відбувалася на початку українсько-російської війни. Як наратор, це слово уособлює незламність, мужність та безвихідь ворога.

Багато дослідників наратори поділяють на позитивно та негативно забарвлені. На кшталт, фраза, яка стала наратором: «*Доброго вечора, ми з України*» відбиває стійкість та незламність українського народу, належить до позитивно забарвлених. Порівняймо: негативно забарвлений наратор *орда*, що набрав певного сенсу завдяки суспільству, яке порівняло *рашистську* армію з монголо-татарською ордою, хоча, вважаємо, що саме наратор впливає на становлення рівня значущості та полюсності власне наратору. Деякі аналізовані одиниці виникають завдяки випадковості й відтерміновості, тому що звичайний вислів завдяки великій аудиторії просотується під час частого використання чи позитивною, чи негативною експресією, і, як результат, за незначний термін часу, перетворюється на наратор. Також можна виділити наратори, що створюють спеціально, щоб підкреслити доцільність або навпаки безглуздість сказаного.

Як зазначав Платон, деякі оратори, які ставлять собі за мету вичерпати тему, можуть вичерпати терпіння слухачів, і ми дотримуємося одностайної позиції, що доводить, наскільки рівень сконцентрованості уваги слухача є значущим для особливості дій, думок чи бажань.

Отже, наратив – це слово або вислів, створюване наративаторами й поширюване ЗМІ в соціумі завдяки влучності або великій соціальній значущості для населення. Завдяки певним маркерам, або кількості аудиторії, або подіям, переживаним пересічним громадянином, наратив починає залучатися до активного вжитку певного узусу, й українськомовного зокрема, ставати навіть вірусним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Данто А. Аналітична філософія історії. М.: Ідея-Прес, 2002. С. 194.

*Рибальченко О. Ю.
(м. Луцьк, Україна)*

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ПОЕТИЧНИХ УГРУПОВАНЬ У ПЕРІОД МІЖВОЄННОГО ДВАДЦЯТИЛІТТЯ

Міжвоєнним двадцятиліттям прийнято вважати часовий проміжок між Першою та Другою світовими війнами, тобто період 1918 – 1939 років, який був достатньо неоднорідним для всього світу.

Серед численних напрацювань літературознавців особливий інтерес становить доробок рівненського вченого Я. Поліщука, який у широкому історичному контексті ХХ ст. висвітлює складні літературні процеси Волині за міжвоєнного періоду, зокрема подає оригінальні фахові характеристики творчості окремих поетів і прозаїків, їхні біографічні дані, особистісні зв'язки й громадську діяльність тощо [4, с. 300].

У галузі літератури відбувалися складні й неоднозначні процеси. На сторінках поетичних і прозових творів, у драматургії та публіцистиці поширювалась так звана ленінська тематика, а митці оспівували революційний героїзм та трудові звершення робітників. Проте, водночас з тим з'являлися й такі твори, що зображали певні недоліки в суспільному житті СРСР. Це викликало настороженість і невдоволення владних структур. Щоб мати змогу регулювати тематику і зміст художніх видань, ЦК ВКП (б) вирішив посилити свій контроль за діяльністю письменників. З цією метою згідно з постановою ЦК ВКП (б) «Про перебудову

літературних організацій» у 1932 р. вирішено створити єдину централізовану організацію, що об'єднувала всіх письменників, а в УСРР було ліквідовано існуючі літературно-художні об'єднання й утворено єдину Спілку радянських письменників України. Відтоді літературний процес цілком підлягав контролю партійних чиновників. Усі письменники у своїй творчості повинні були сповідувати соціалістичний реалізм, що зводився до елементарного коментування сталінських виступів та положень, прославлення радянської дійсності. До тих митців, хто не міг чи не бажав «писати на замовлення», застосовували жорсткі репресії. Весною 1933 р., у розпал голоду, почалася хвиля переслідувань українських митців. За абсурдними звинуваченнями 1933 р. були репресовані О. Слісаренко, О. Досвітній, Остап Вишня. У 1934 р. розстріляли Г. Косинку, Д. Фальківського, К. Буревія. Потрапив до в'язниці 1935 р. й загинув у таборах М. Зеров – один і найяскравіших письменників України тих часів. Загалом із 193 членів та кандидатів у члени Спілки радянських письменників України, прийнятих до неї під час I з'їзду, було репресовано 97. Жертвами сталінських репресій стали близько 500 національно-свідомих письменників, які розвивали українську мову, культуру, освіту.

Але незважаючи на репресії та ідеологічний тиск, українське художнє слово не вмерло. Воно існувало у деформованому вигляді, оскільки жорстокі життєві реалії тих часів залишались поза межами художніх творів, письменники змушені були прославляти більшовицьку партію, Сталіна, його найближче оточення.

За такої складної суспільно-політичної ситуації розвивалося, й зокрема, літературне життя міжвоєнної Волині. Українські культурні діячі прагнули використати слово у національно-визвольних змаганнях, сформувати національну самосвідомість власного народу. Порівняно зі «східняками, придушеними московським централізмом, західники тішачись відносною свободою в Польщі, могли замінити свої власні зусилля на культурному й літературному полі на зусилля, які іншим чином могла ефективно виконати ціла нація», – справедливо стверджує дослідник Р. Олійник-Рахманний [3, с. 3].

Поети, прозаїки, публіцисти прагнули до ідейного і творчого самовизначення. Це змушувало їх до колективної самоорганізації. Щоправда, чимало літераторів ставили за пріоритет звеличення та оспівування краси краю, зображення сутності людського буття та почуттів. Творчість таких митців належить до романтичного напрямку.

Міжвоєнне двадцятиліття породило чимало літературних груп. Зазвичай їх творили молоді люди, які ставили перед собою спільні цілі, зосереджені найчастіше довкола якогось часопису, що презентував їхні погляди. Так, на початку 1930-х рр. молоді поети утворили регіональну

спілку «Волинь» в Рівному. Гімназійна молодь, з-поміж якої були Ч. Янчарський, С. Шайдак, З. Румель, В. Іванюк, В. Мільчарек, ставили своїм завданням осмислення проблем культурного розвитку Волині. Вони почали видавати газету «Шкільне ехо». Головним організатором і натхненником спілки виступив уродженець с. Грушвиця, поблизу Рівного Чеслав Янчарський (1911–1971 рр.). Тогочасні критики високо оцінили ліризм поезії, який характеризувався «винятковим елементом справжньої музичності» [5, с. 43]. Ще один представник творчої спілки «Волинь» Владислав Мільчарек (1916–1993 рр.) був вихідцем із селянської родини. 1934 р. Він видав першу збірку «Wieża Babel» («Вежа Бабель»), а 1938 р. у Здолбунові вийшов другий том його віршів «Lirizm Wołynia» («Ліризм Волині»). У передмові до нього автор відзначав: «До найбільш занедбаних відділів волинської культури належить література. Волинь – регіон великих можливостей – не має навіть власної літературної газети, молоді поети мусять шукати місця за межами Волині» [5, с. 37]. Митець переймався суспільними і культурними проблемами краю, брав участь у регіональному русі «Wołyńska Wies» («Волинське село») у 1934–1936 рр. тощо.

Юзеф Лободовський, яскравий представник поетичної групи «Волинь», завжди був політично активною людиною. Він постійно висловлював свої думки і ставлення до подій та явищ суспільного життя. Часто маніфестував власні погляди досить експресивно і дражливо, подекуди був «агресивним полемістом» [6, с. 11].

Вже в середині 30-х років Ю. Лободовський активно співпрацював із варшавськими часописами “Państwo Pracy” (“Паньство Праци”) і “Pion” (“Пйон”), де друкував публіцистичні статті. Пропагував глибокі суспільні реформи під гаслами незалежності та соціалістичних ідеалів. Виступав за автономію мистецтва, неприпустимість спрощення змісту задля доступності масам, неприпустимість його підпорядкування партійним цілям. Вже тоді в його словах звучала тривога і неспокій.

У березні 1934 року, після звільнення з війська і відкладення його служби на п'ять років, письменник поїхав до Варшави, де разом із друзями-поетами святкував свою свободу. Тоді, захоплений духом пророцтва, він майже жартома сказав: “Без мене не може бути війни, тому війна почнеться найраніше в 1939 році” (йшлося про термін 5 років, після якого він міг бути мобілізований, жарт виявився трагічним пророцтвом) [7, с. 52–53].

Культурне пограниччя, міжкультурність – одна із найпритаманніших рис творчості Ю. Лободовського, його світогляду, яка значно вирізняє його з-поміж інших митців тієї доби. Письменника тривожила історична доля України і її окупація радянською Росією.

Передчуттями поразки, загибелі і катастрофи проникнуті поезії Ю. Лободовського кінця 30-х років, написані напередодні війни. Він добре розумів зовнішньополітичну ситуацію, відчував вселюдські тенденції і настрої. У вірші “Noc nad Warszawą” (“Ніч над Варшавою”) 1939 року він писав:

Pustka się rozwarła,
przerażeniem śmiertelnym napływa do gardła,
obsiadła wszystkie drogi, zaludniła miasta.
I w tej pustce pieśń nasza nad mrokiem wyrasta,
niesłychana, żałobna, widnieje z daleka,
jak dłoń zaszytego w zawiei człowieka...

Тема незалежності України логічно виникала в письменника з усіх попередніх образів. Він, будучи істинним поетом-провісником, неодноразово заповідав це у своїх віршах, тож катастрофізм подій, які розвивалися на Україні у ХХ ст., не перешкоджав йому закінчувати свої твори оптимістичними нотами:

*Мільйоном вольт ударить серце
Воскреснутої України!* [2, с. 61].

У 20-х рр. ХХ ст. розпочала творчий шлях волинська поетеса Ганна Жежко. Зі сформованими ідейними переконаннями та устремліннями молода вчителька присвятила творчу та політичну діяльність рідній Волині. За її ініціативи в Турійську було створено молодіжну підпільну організацію, яка стала організатором однієї з перших першотравневих демонстрацій на Волині. На чолі демонстрації із червоним прапором у руках ішла сама Г. Жежко. Незабаром вона була арештована й ув'язнена в ковельській тюрмі, де зазнавала тортур і знущань. Завдяки наглядачеві, поляку В. Недзеляку, поетеса зуміла передати на волю понад 50 віршів («Ми сильні, бадьорі», «Ой, гай, моя мамо», «Дівчата шили прапори» та ін.), які пройняті високим патріотизмом, нескореністю духу, непримиренністю до ворогів, жагою боротьби і вірою в перемогу: ...І нас не зупинять ні мури, ні ґрати! То ж доньку послала в дорогу цю мати, І сину сказала: «Іди до відважних, В сім'ї робітничій немає продажних». Немає продажних, не буде й байдужих: Когорта бо наших сміливих і дужих... Ми сильні, бадьорі стоїм у дозорі, Ставайте же з нами боротись з панамі За правду і волю, за кращу долю! Ці слова поетеси-борця, видряпані на стінах камери, згодом стали революційним гімном політв'язнів. Під тиском громадськості дівчину змушені були випустити на волю. Відгомонам народних пісень і дум стали поетичні твори Г. Жежко «Волинь моя, мій рідний край», «Зацвітають, вирують діброви», «Дві долі», «Моя добра матуся казала в журбі», «На піску, на білій глині...» та інші, які ввійшли до збірки «Троянди за ґратами», що з'явилися у

видавництві «Молодь» 1968 р. [1, с. 113].

Загалом можна стверджувати, що попри політичні перипетії міжвоєнного часу ХХ ст., література Волині завдяки здобуткам талановитих письменників мала розвиток, привносила розмаїття форм, композицій, образів. Утілюючи свої погляди й думки на сторінках творів, польські та українські митці робили свій вагомий внесок як в загальноукраїнське, так і загальноєвропейське літературно-мистецьке надбання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жешко Г. Троянди за ґратами. Київ: Молодь, 1968. 82 с.
2. Лободовський Ю. Пісня про Україну / пер. С. Гординського. Львів: Каменярь, 1996. 159 с.
3. Олійник-Рахманний Р. Літературно-ідеологічні напрямки в Західній Україні (1919 – 1939 роки). Київ: Четверта хвиля, 1999. С. 3.
4. Поліщук Я. Мандрівка крізь віки: Нарис історії міста. Рівне: Волин. обереги, 2009. 300 с.
5. Поліщук Я. Література рідного краю. Рівне: Азалія, 1993. 79 с.
6. Sawicka J. Świadomość kresowa Józefa Łobodowskiego. *Józef Łobodowski rzecznik dialogu polsko-ukraińskiego. Pod redakcją Ludmiły Siryk i Jerzego Świącha*. Lublin: Wyd-wo UMCS, 2000. S. 11.
7. Szybowska I. Łobodowski. Od «Atamana Łobody» do «Seniora Lobo». Warszawa, 2001. S. 52–53.

*Рубан А. А., Гришина А. Я.
(м. Слов'янськ, Україна)*

ВИКОРИСТАННЯ СХЕМ-КОНСПЕКТІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ ЯК МЕТОД ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ

Іще давньогрецький філософ Аристотель зазначав, що «реальне пізнання неможливе без чуттєвого рівня пізнання». Цю тезу було розвинуто у працях представників різних наукових шкіл у галузі освіти. Окремі аспекти проблеми використання наочності у навчанні перебували у колі наукових інтересів учених-філософів Сократа, Декарта, Ж.-Ж. Руссо; психологів Л. Виготського, П. Гальперіна, Л. Зельманової, Ю. Гільбуха та інших; дидактів Ю. Бабанського, М. Скаткіна; педагогів Я. Коменського, І. Песталоцці, К. Ушинського, А. Макаренка та інших.

Значний внесок у методику викладання абстрактної наочності (у

вигляді схем) на уроках вивчення російської мови зробили Л. Дашко, Л. Зельманова, Г. Іваницька, Д. Меженко, російської літератури – Ю. Лотман, І. Фогельсон. Їхніми зусиллями визначена роль схематичної наочності у навчанні, функції, прийоми використання, зразки схематичної наочності, досліджено результативність навчання з використанням зорових опор.

Більшість учителів усвідомлюють, що середньому учневі важко виділити основне у художньому тексті, самостійно вловити фабулу твору, не відволікаючись на другорядне, логічно побудувати відповідь – характеристику образу героя, зрозуміти композицію твору, узагальнити вивчений матеріал.

Тому головною метою своєї роботи вчитель повинен вважати розвиток почуттів та креативного мислення школярів, їх читацької культури та творчих здібностей, сприяти їх індивідуальному самовиявленню.

Опорні схеми – це ключі для вчителя, які допомагають ввести учнів у твір.

Опорний конспект – це дидактичний засіб, у якому навчальний матеріал представлений стисло, як системи опорних слів, позначень, малюнків, дозволяють відновити відсутні ланки інформації.

Робота з ОСК дозволяє зіставляти, порівнювати, протиставляти різні дані, а саме: за допомогою логічних операцій здійснюється узагальнення та засвоєння навчального матеріалу. ОСК виконує роль орієнтиру та стимулятора руху творчої думки.

Види ОСК:

1. ОСК творчості письменника: різноманітність жанрової системи, тематики творів тощо.

2. ОСК усього твору. У ньому може бути зазначена мета написання твору; особливості композиції; система образів твору тощо.

3. ОСК до характеристики одного героя, однієї теми чи проблеми.

4. ОСК виявлення ключових тем та мотивів твору, пов'язаних з образами героїв.

5. ОСК з виявлення подібностей та відмінностей чарівної казки та повісті (робота у групах)

У процесі виявлення початкових вражень позначаються ключові напрями аналізу, орієнтованого на виявлення особливостей тематики, проблематики, художньої ідеї твору, яка полягає у утвердженні смиренності, щирого підпорядкування поклику серця.

Узагальнення та систематизації результатів дослідницької роботи з текстом сприятиме заповнення рефлексивної таблиці, в якій знайдуть відображення ключові моменти бесіди та мікровиводи за етапами уроків.

Такий вид роботи дозволить ефективно перейти від аналізу до синтезу, відтворити цілісність літературного твору.

Робота над схемами на уроках може відбуватися по-різному:

1) Учитель за допомогою системи запитань послідовно підводить учнів до розуміння теми, записує висновки на дошці схематично. Учні за вчителем переносять схему в зошити. Другий етап – учитель пропонує сильному учневі відтворити (проговорити опорну схему), третій – озвучення схеми учнем із початковим рівнем навчальних досягнень.

2) Для економії часу на уроці попередньо на комп'ютері друкуються основні елементи схеми (великим шрифтом, кожний на окремому аркуші) й по ходу пояснення на уроці вчитель прикріплює їх на дошку. Зв'язки між структурними елементами домальовуються крейдою.

3) При поясненні нового матеріалу вчитель спирається на готову схему, таблицю, потім пропонує учневі (середнього рівня) відтворити цей опис. На наступному уроці це ж завдання можна дати вже письмово учневі з початковим рівнем навчальних досягнень.

4) Учитель пропонує учням вдома скласти план подій твору, на уроці разом з ними скласти схему, спираючись на плани, які вони підготували, а вже в кінці показує свою схему для порівняння.

5) Деякі із завдань можна використовувати для тематичної атестації.

Виконання запропонованих завдань урізноманітнюють урок, вчать дітей бачити основне у творі, закони його будови, художні особливості тощо.

Схеми та таблиці, які може використовувати вчитель на уроці зарубіжної літератури, дають можливість:

- узагальнення, систематизації матеріалу;
- аналізу системи образів, сюжетних ліній;
- зображення проблематики твору (або висвітлення однієї проблеми);
- порівняльної характеристики героїв;
- аналізу окремих епізодів;
- аналізу структури твору, художніх особливостей.

Використовуючи метод дедукції, вчитель має можливість від загального привести учня до аналізу конкретного образу, проблематики твору. Тобто опорні схеми можуть виконувати функцію орієнтира та стимулятора творчого мислення. При цьому зберігається час для обговорення проблемних питань, творчої роботи учнів над художнім твором. Схеми й таблиці допомагають систематизувати матеріал, що особливо важливо в умовах тематичного оцінювання, коли учень здає матеріал кількох творів. Крім того, таблиці, схеми та завдання до них

дають можливість диференціації на уроках, на тематичних атестаціях.

*Ямпольська Г. А.
(м. Слов'янськ),
Глущенко В. А.
(м. Слов'янськ)*

ДО ПИТАННЯ ПРО ОСОБЛИВОСТІ АВТОРСЬКОГО СТИЛЮ В ПЕРЕКЛАДАХ ПОЕЗІЙ Ч. БУКОВСКИ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Ім'я американського письменника Чарльза Буковскі (1920–1994) добре відоме сучасному читачеві. З кінця 50-х – початку 60-х рр. ХХ ст. Ч. Буковскі став помітною постаттю літературного андеграунду Сполучених Штатів Америки. Його творчості властиві такі риси, як бунтарство, епатаж, відмова від загальноприйнятих суспільних цінностей, традицій, норм, від офіційної ідеології. У багатьох своїх творах Ч. Буковскі передає атмосферу міста Лос-Анджелеса, акцентуючи увагу на житті білих маргіналів, бідноти. Яскравий представник так званого «брудного реалізму» є автором понад двохсот оповідань, шести романів та понад тридцяти збірок поезій. Відомий він і як есеїст.

Популярного літератора багато перекладали різними мовами, проте мусимо констатувати, що перекладів поезій Ч. Буковскі українською мовою порівняно небагато. Переклад окремих поетичних творів англomовного письменника здійснили Генрик Беляков, Зоя Бідило, Мірек Боднар, Сергій Дзюба, Сергій Жадан, Максим Лижов, Галина Михайловська.

У цій роботі ми проаналізуємо особливості перекладу поезій Ч. Буковскі українською мовою на прикладі перекладу Г. Михайловською вірша-верлібра «the bluebird» («синій птах»). У центрі нашого дослідження будуть знаходитися переважно синтаксичні засоби художньої виразності, які звичайно називають фігурами поетичної мови.

Серед провідних мотивів творчості Ч. Буковскі слід відзначити самотність. Цей мотив повною мірою реалізувався у верлібрі «the bluebird» [2].

Одним з найяскравіших прийомів Ч. Буковскі в цьому верлібрі є анафора (гр. *anaphora*) – повтор однакових слів або синтаксичних конструкцій на початку строф. Ч. Буковскі починає вірш з анафори «there's a bluebird in my heart that wants to get out» [там же], що в перекладі

Г. Михайловської звучить як «синій птах, що живе в моєму серці хоче вибратися на волю» [1]. Це речення у вірші повторюється ще двічі, конструюючи його загальний ментальний та емоційний фон. Верлібр Ч. Буковскі будується на цій розгорнутій метафорі [3] літературного походження. Синій птах у Ч. Буковскі виступає як символ щастя (за п'єсою М. Метерлінка «Синій птах»), як образ, що втілює в собі справжні, людські, щирі почуття. Проте ліричний герой не дозволяє своїм емоціям заволодіти ним. Він хоче, щоб ніхто про них не дізнався:

*but I pour whiskey on him and inhale
cigarette smoke
and the whores and the bartenders
and the grocery clerks
never know that
he's
in there.*

Ось як перекладає цей фрагмент Г. Михайловська:

*та я скроплю його віскі
обдаю сигаретним димом
і повіям, і барменам,
і продавцям
аж ніяк не дізнатися
про нього.*

Тема розгортається далі. Синій птах не залишає ліричного героя, проте герой не хоче йому підкоритися («but I'm too tough for him» перекладено як «та я закрутий для нього»). Ліричний герой намагається придушити свої емоції, і це йому вдається. Він випускає птаха на волю лише вночі:

*but I'm too clever, I only let him out
at night sometimes
when everybody's asleep.*

Цей фрагмент перекладено таким чином:

*та я не дурний, випускаю його
тільки вночі й то зрідка,
коли всі сплять.*

Риторичне запитання в кінці вірша («but I don't weep, do you?» – «але я не плачу, а ви?») зближує ліричного героя з читачем, вносить у текст елементи діалогу.

У цьому верлібрі Ч. Буковскі майстерно використовує анжамбеман, або енжамбеман [3] (франц. enjambement) – віршовий прийом, що полягає в перенесенні фрази або частини слова з попереднього рядка в наступний; у цьому випадку ритмічна пауза не збігається зі смисловою. Анжамбеман – один з улюблених віршових прийомів Ч. Буковскі. Майже всі його вірші написані верлібром і певним чином є продовженням прози – це короткі сюжетні замальовки. Анжамбеман дозволяє авторові графічно оформляти ці тексти як поетичні, збивати ритм, робити його уривчастим, нерівним. Для поета, який негативно сприймає усе «поетичне» (у традиційному смислі цього слова), такий прийом видається органічним [там же].

Ось як починає Ч. Буковскі вірш «the bluebird»:

*there's a bluebird in my heart that
wants to get out
but I'm too tough for him,
I say, stay in there, I'm not going
to let anybody see
you.*

Зіставимо з оригіналом переклад Г. Михайловської:

*синій птах, що живе в моєму серці
хоче вибратися на волю
та я закрутий для нього.
кажу – сиди собі, я не дам
тебе побачити жодній живій
душі.*

Як бачимо, шість рядків перекладача корелюють з шістьма рядками автора, при цьому в автора бачимо чотири анжамбемани, а в перекладача – три. У Ч. Буковскі наявні три анжамбемани в трьох останніх рядках, те саме спостерігається в перекладі. Анжамбеман у першому (анафоричному) рядку Г. Михайловська не відтворює, проте в цілому синтаксичні особливості оригіналу в перекладі передано точно.

Водночас мусимо відзначити, що анжамбеман, розрив синтагми в анафоричному реченні верлібра Ч. Буковскі демонструє напругу почуттів, внутрішню боротьбу ліричного героя, притаманний йому страх поразки,

страх стати переможеним своєю істинною суттю. У перекладі Г. Михайловської цей анжамбеман не відбито, що, з нашого погляду, дещо послаблює загальний високий пафос перекладу.

Реалізації мотиву самотності у вірші Ч. Буковскі сприяє антитеза (гр. antithesis) – стилістична фігура протиставлення життєвих явищ, думок, образів. У верлібрі Ч. Буковскі протиставлено, з одного боку, прагматичне кредо ліричного героя, з іншого – його справжні емоції. Перемога почуттів залишається тільки частковою. Це добре передано в перекладі Г. Михайловської.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гоголівська академія: Три переклади з Чарльза Буковскі. URL: <http://www.gak.com.ua/> (дата звернення: 23.09.2022).
2. Bluebird by Charles Bukowski: URL: <https://Bluebird-by-Charles-Bukowski> (дата звернення: 23.09.2022).
3. O'Halloran K. Bukowski's «the bluebird»: stylistic analysis driving the cinematic vision. URL: <https://blogs.kcl.ac.uk/> (дата звернення: 23.09.2022).

ПРОГРАМА РОБОТИ КОНФЕРЕНЦІЇ

19.10.2022

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Омельченко Світлана Олександрівна – ректор ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор.

Глущенко Володимир Андрійович – завідувач кафедри германської та слов'янської філології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор філологічних наук, професор.

ДОПОВІДІ

Ананьян Е. Л.

У КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК НАУКОВЦЯ: РОЛЬ ТА МІСЦЕ ЕМПІРИЧНИХ МЕТОДІВ У КВАЛІФІКАЦІЙНОМУ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОМУ ДОСЛІДЖЕННІ З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Біличенко О. Л.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КОМУНІКАЦІЙНИХ АСПЕКТІВ ЛІТЕРАТУРНОГО ПРОЦЕСУ

Боцман Ю. О.

ДЖЕРЕЛА ПОПОВНЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНОГО ФОНДУ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Глущенко В. А., Каламаж М., Руденко М. Ю.

О. О. ПОТЕБНЯ ПРО МОВНИЙ РОЗВИТОК

Іноземцев Є. О., Маторін Б. І.

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ В МОВОЗНАВСТВІ

Ковальова К. Д., Коротяєва І. Б.

ДОСЛІДНИКИ НЕНОРМАТИВНОЇ ЛЕКСИКИ ПРО ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ

Костюк К. О., Коротяєва І. Б.

**ЛАКУНАРНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ ЛАКУН
ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ**

Кочукова Н. І.

МЕТАФОРА В МОВІ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИХ МЕДІА

Ледняк Ю. В., Ледняк Г. В.

**ВИВЧЕННЯ МОВИ ОПОВІДАННЯ Ф. ДЮРРЕНМАТТА
«КОВБАСА» ЯК ШЛЯХ ДО БІЛЬШ ПОВНОГО ОСЯГНЕННЯ
АВТОРСЬКОЇ ДУМКИ**

Лихачова А. В.

ПАЛЕОБАЛКАНСЬКІ МОВИ: ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Луценко О. А.

**ФРАЗЕОЛОГІЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ В ДОСЛІДЖЕННЯХ
МОВОЗНАВЦІВ**

Маторін Б. І.

**МЕТОДИ Й МЕТОДИКИ СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ (лінгводидактичний аспект)**

Маторіна Н. М.

**ДО ПИТАННЯ ПРО ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК
МЕТОДОЛОГІЧНУ ПЕРСПЕКТИВУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ (на матеріалі творчості польськомовного
письменника Бруно Шульца)**

20.10.2022

ДОПОВІДІ

Matorina N. M.

ON HISTORIOGRAPHY OF SCHULZ STUDIES

Мирик І. М.

SWOT-АНАЛІЗ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ
ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Орел А. С., Булатова О. Д.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗОВИХ ДІЄСЛІВ З
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ

Орел А. С., Лемешевська А. С.

ЛЕКСИЧНІ ТА ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ
ТЕКСТІВ ТА МЕТОДИ ЇХНЬОГО ОПРАЦЮВАННЯ

Осипенко В. Ю.

ДИСКУРС І ТЕКСТ: З ІСТОРІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ

Піскунов О. В.

А. Ю. КРИМСЬКИЙ ПРО ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ
ЛІНГВІСТИЧНОЇ РЕКОНСТРУКЦІЇ

Решетняк О. О., Торопченко О. С.

ДО ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАРАТИВІВ У
СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ

Рибальченко О. Ю.

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ПОЕТИЧНИХ
УГРУПОВАНЬ У ПЕРІОД МІЖВОЄННОГО ДВАДЦЯТИЛІТТЯ

Роман В. В., Іщенко А. Г.

КУЛЬТУРНІ РЕАЛІЇ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ
ДИСКУРСІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ

Роман В. В., Яковенко Г. Р.

ФУНКЦІОНАЛЬНО-КОГНІТИВНИЙ

ОПИС

ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ

Рубан А. А., Гришина А. Я.

ВИКОРИСТАННЯ СХЕМ-КОНСПЕКТІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ ЯК МЕТОД ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ

Царевич Д. В., Маторін Б. І.

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИКОРИСТАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ МЕТОДІВ У ЛІНГВІСТИЦІ

Ямпольська Г. А., Глущенко В. А.

ДО ПИТАННЯ ПРО ОСОБЛИВОСТІ АВТОРСЬКОГО СТИЛЮ В ПЕРЕКЛАДАХ ПОЕЗІЙ Ч. БУКОВСКИ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ КОНФЕРЕНЦІЇ

Овчаренко Наталія Іванівна – декан філологічного факультету ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», кандидат філологічних наук, доцент.

Маторіна Наталя Михайлівна – відповідальний секретар ІХ науково-практичної Інтернет-конференції «Методологія та історіографія мовознавства» (19–20 жовтня 2022 року); науковий редактор; член редколегії; укладач збірника матеріалів конференції.

ВІДОМОСТІ ПРО УЧАСНИКІВ КОНФЕРЕНЦІЇ

Ананьян Еліна Львівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри германської та слов'янської філології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ).

Біличенко Ольга Леонідівна – запрошений професор Пізанського університету (м. Піза, Італія); доктор наук із соціальних комунікацій, професор, завідувач кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ).

Боцман Юлія Олегівна – здобувач 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти філологічного факультету; спеціальність: 035 Філологія; освітня програма: «Філологія (германські мови та літератури (переклад включно, перша – англійська))»; ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ).

Булатова Ольга Дмитрівна – здобувач 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти філологічного факультету; спеціальність: 035 Філологія; освітня програма: «Філологія (германські мови та літератури (переклад включно, перша – англійська))»; ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ).

Глуценко Володимир Андрійович – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри германської та слов'янської філології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ).

Гришина Альбіна Ярославівна – здобувач 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти філологічного факультету; спеціальність: 014 Середня освіта (Мова і література (російська)); освітня програма: «Середня освіта (Мова і література (російська))»; ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ).

Іноземцев Єгор Олександрович – здобувач 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти філологічного факультету; спеціальність: 014 Середня освіта (Мова і література (російська)); освітня програма: «Середня освіта (Мова і література (російська))»; ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ).

Іщенко Алеся Геннадіївна – здобувач 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти філологічного факультету; спеціальність: 035 Філологія; освітня програма: «Філологія (германські мови та літератури (переклад включно, перша – англійська))»; ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ).

Каламаж Марія – доктор філософії (PhD), керівник компанії Eurasia Adviser Company (м. Ополь, Польща).

Ковальова Катерина Дмитрівна – здобувач 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти філологічного факультету; спеціальність: 035 Філологія; освітня програма: «Філологія (германські

мови та літератури (переклад включно, перша – англійська)»; ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ).

Коротяєва Ірина Борисівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри германської та слов'янської філології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ).

Костюк Ксенія Олександрівна – здобувач 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти філологічного факультету; спеціальність: 035 Філологія; освітня програма: «Філологія (германські мови та літератури (переклад включно, перша – англійська)»; ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ).

Кочукова Наталія Іванівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ).

Ледняк Ганна Владленівна – старший викладач кафедри іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ).

Ледняк Юлія Владленівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри германської та слов'янської філології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ).

Лемішевська Аліна Сергіївна – здобувач 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти філологічного факультету; спеціальність: 035 Філологія; освітня програма: «Філологія (германські мови та літератури (переклад включно, перша – англійська)»; ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ).

Лихачова Анжеліка Вікторівна – викладач кафедри германської філології Горлівського інституту іноземних мов (м. Бахмут), аспірантка кафедри германської та слов'янської філології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ).

Луценко Олена Андріївна – здобувач 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти філологічного факультету; спеціальність: 035 Філологія; освітня програма: «Філологія (германські мови та літератури (переклад включно, перша – англійська)»; ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ).

Маторін Борис Іванович – старший викладач кафедри германської та слов'янської філології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ).

Маторіна Наталя Михайлівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської та слов'янської філології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ); докторантка кафедри полоністики та перекладу Волинського національного університету імені Лесі Українки (м. Луцьк).

Мирик Ірина Миколаївна – вчитель англійської та німецької мов Слов'янської загальноосвітньої школи I–III ступенів Слов'янської міської ради (м. Слов'янськ); стейкхолдер спеціальності 014 Середня освіта (Мова і література (англійська)); освітньої програми Середня освіта (Мова і література (англійська)); другого (магістерського) рівня вищої освіти; ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ).

Овчаренко Наталія Іванівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури, декан філологічного факультету ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ).

Омельченко Світлана Олександрівна – доктор педагогічних наук, професор, ректор ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ).

Орел Анна Сергіївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської та слов'янської філології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ).

Осипенко Віра Юріївна – викладач кафедри германської філології Горлівського інституту іноземних мов (м. Бахмут), аспірантка кафедри германської та слов'янської філології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ).

Піскунов Олександр Вікторович – кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської та слов'янської філології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ).

Решетняк Олена Олександрівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ).

Рибальченко Ольга Юріївна – аспірантка кафедри полоністики та перекладу Волинського національного університету імені Лесі Українки (м. Луцьк).

Роман Вікторія Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської та слов'янської філології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ).

Рубан Алла Анатоліївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської та слов'янської філології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ).

Руденко Марина Юріївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської та слов'янської філології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ).

Торопченко Олександр Сергійович – здобувач 3 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти філологічного факультету; спеціальність: 014 Середня освіта (Українська мова і література); освітня програма: «Середня освіта (Українська мова і література)»; вибіркова

частина: Медіакомунікації в закладах освіти; ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ).

Царевич Дмитро Віталійович – здобувач 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти філологічного факультету; спеціальність: 014 Середня освіта (Мова і література (російська)); освітня програма: «Середня освіта (Мова і література (російська)); ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ).

Яковенко Георгій Романович – здобувач 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти філологічного факультету; спеціальність: 035 Філологія; освітня програма: «Філологія (германські мови та літератури (переклад включно, перша – англійська)); ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ).

Ямпольська Ганна Андріївна – здобувач 2 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти філологічного факультету; спеціальність: 035 Філологія; освітня програма: «Філологія (германські мови та літератури (переклад включно)); ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ).

МЕТОДОЛОГІЯ ТА ІСТОРІОГРАФІЯ МОВОЗНАВСТВА

*Матеріали ІХ науково-практичної
Інтернет-конференції*

Слов'янськ – Дніпро, 19–20 жовтня 2022 року

Відповідальний редактор

В. А. Глущенко, доктор філологічних наук, професор

Відповідальний секретар, науковий редактор, макет і верстка

Н. М. Маторіна, кандидат філологічних наук, доцент